

Prosjekt

Vern vipa

For vern av vipa og de øvrige fuglene i Karmøys kulturlandskap

Rapport 4-2015

BioDiv2010

Tittel: Prosjekt Vern Vipa. Rapport 4-2015.

Forfatter: Arnt Kvinnesland.

Emneord: Vipe, vern, mangfold, naturforvaltning, kulturlandskap.

Forkortelser er benyttet for følgende observatører: OKB: Oskar K. Bjørnstad, KBS: Knut Bendik Storesund, KMS: Kjell Magne Storesund, AKV: Arnt Kvinnesland, JSI: Johnny Simonsen, HHH: Hans Inge Hansen. Andre forkortelser er AO: Artsobservasjoner.no (observatører til omtalte funn kan søkes opp her). Observasjoner som ikke knyttet til kilde, er gjort av forfatter av rapporten.

Bildene er tatt av Arnt Kvinnesland. Forsidebildet er tatt på Meland 10.5.15

Ferdigstilt: 17.12.15

BioDiv2010 bestod i 2015 av følgende personer: Knut Bendik Storesund, Kjell Magne Storesund, Peder Christiansen, Oskar K. Bjørnstad og Arnt Kvinnesland.

BioDiv2010 vil takke alle bønder og grunneiere i Karmøy som tar hensyn til vipa og de andre hekkefuglene i åker og eng. Også takk til jegere som hjelper oss å holde nede antall smårovilt.

Økonomisk støtte. Det ble ikke mottatt noen beløp dette året.

Kontakt oss: Prosjektet Vern Vipa fortsetter. Kontaktpersoner: Knut Bendik Storesund 95 777 838 og Kjell Magne Storesund 97 573 183. Følg vipeprosjektet videre her: <http://karmoy.ringmerkingsgruppe.no/>

Kort om 2015-sesongen:

Mannskapsmangel gjorde at vi ikke fikk fulgt utviklingen på de enkelte hekkeplassene så tett som ønskelig. Vi har derfor ikke nøyaktig oversikt over antall hekkepar i 2015. Det som likevel er klart er at enda flere tidligere hekkeplasser stod tomme og at antall hekkepar i kommunen bikket under 200. Det unormalt kalde været gjennom i hekketida, synes sammen med andre faktorer å ha ført til lav ungeproduksjon. Vipa ble i 2015 flyttet fra kategorien «Nær truet» til «Sterkt truet» på den norske rødlista. Det betyr at problemene vi har sett for vipa i Karmøy gjelder for landet generelt. Vi i BioDiv2010 vil stå sterkere mannskapsmessig neste hekkesesong, og vil forsøke å få til et enda tettere samarbeid med de bøndene som fortsatt huser vipen på sine eiendommer.

Innhold

4	Innledning
5	Sterkt truet
6	Påvirkningsfaktorer
6	Været
10	Naturinngrep
11	Predatorene
12	Økonomi og møter
12	Feltinnsats
13	Gjennom sesongen
13	Overvintring og ankomst
15	Hekketid
15	Bestandssituasjonen
16	Kart over hekkeplassene
17	Observasjoner fra hekkeplassene
17	Osnes-Vikjå
17	Hauske-Håland
17	Grønningen-Brekkedalen-Munkaskard
17	Stangemyrane nord
17	Stangemyrane sør-Øvre Hauge
17	Øvrabø-Nedre Hauge
18	Gunnarshaug-Storasund
18	Nordbø-Bø-Bøvatnet
18	Lande-Utvik, Rehaugane
18	Skeie, Sletthei
18	Fiskåvatnet, Kongsheiå
18	Våge, ved Vågetunet
18	Velde, Sørbø
18	Kolstø-Meland-Håvik
18	Nordstokke
18	Sund
18	Veia-Haringstad
19	Heiavatnet vest
19	Tjøsollvatnet sør
19	Killingtjørn-Åkra øst
19	Ådland
19	Liknes-Stava
19	Ferkingstad-Stol
20	Hop-Nes-Nessjøen
20	Langåker
20	Kvilhaugsvik-Hemnes
20	Sandhåland-Haga
20	Mjøhus
20	Nedre Risdal-Sørhåland
20	Hovdastad-Heggheim
20	Hillesland-Vik
20	Norheim-Moksheim
20	Spanne
20	Røyksund
21	Ringmerking
22	Sårbare og rødlista hekkefugler i Karmøys kulturlandskap
33	Videre vernearbeid
33	Tiltakene må styrkes
34	Rådgiving til bønder
35	Stanse tap av biologisk mangfold
37	Frodige våtmarker prioriteres
38	Økonomisk støtte
39	Vedvarende innsats nødvendig
39	Tiltaksplaner 2016-20
46	Fra ord til handling

Innledning

Dette er rapport nr. 4 fra BioDiv2010 som omhandler vern av vipa og de øvrige fuglene i Karmøys kulturlandskap. Den første dreide seg om treårsperioden 2010-12, med tilbakeblikk på bestandsutviklingen de siste tiårene. Den forrige rapporten omhandlet hekkesesongen 2014. Hensikten med sammenstillingene er først og fremst å dokumentere den aktuelle bestands-situasjonen for vipa, men vi har også oppmerksomheten rettet mot de øvrige hekkefuglene i jordbrukslandskapet. Skal vi kunne drive effektivt vern, må vi kjenne til hva som skjer, fra år til år, for å kunne iverksette nye tiltak eller eventuelt endre på eller forlenge og forbedre tiltak som allerede er prøvd.

I rapporten legges det vekt på registrering av hvilke faktorer som påvirker hekkeresultatet til vipa. For å finne svar er søkelyset rettet mot predatorer, vær- og næringsforhold, og hvilke natur- og bruksendringer som er på gang i det vide kulturlandskapet i Karmøy. Dagens effektive og rasjonelle jordbruksdrift, sammen med gjengroing av store utmarksarealer og et høyt antall predatorer, gjør at vipa og flere med den, neppe har noen framtid i Karmøy uten aktivt vern.

Rogaland er Norges vipefylke. Klarer vi ikke å ta vare på den her, hvor skal den da klare seg? Den norske bestanden viser seg å være langt lavere enn antatt og estimatet ligger nå på 7500-10000 par, noe som betyr en nedgang på 75 % for hele landet i løpet av de siste 20 årene. I den nye rødlista for Norge presentert av Artsdatabanken 18.11.15 har vipa rykket opp to kategorier fra «Nær truet» i 2010 til nå «Sterkt truet». Så langt vi ser det, er dette et rett og nødvendig tiltak og den negative bestandsutviklingen i Karmøy synes å følge den nasjonale og generelle trenden.

Sett på bakgrunn av utviklingen i Karmøy fra slutten av 1960-tallet og fram til i dag, samt erfaringene med vipeprosjektet (2010-15), synes det ikke mulig å beholde vipa som hekkefugl i kommunen uten spesielle tiltak – som må pågå over lang tid. Tiltakene som har vært satt inn i regi av BioDiv2010 har så langt ikke maktet stort mer enn å holde bestanden oppe på det lave nivået den var på da vi startet. Det betyr at innsatsen må økes de nærmeste årene, først og fremst ved at flere bønder tar ansvar for vipa og at det tilføres økonomisk kompensasjon til alle som virkelig gjør en innsats for å berge den kjente og kjære vadefuglen for framtida.

Vipeprosjektet er et samarbeid mellom BioDiv2010, Karmøy Ringmerkingsgruppe og naturforvalter i Karmøy kommune. Mål for arbeidet vil fortsatt bestå av kontinuerlig overvåking og kartlegging av vipas forekomst i Karmøy samt identifisering av påvirkningsfaktorer; hva som driver bestanden nedover eller hjelper den med å klare seg. Vi vil jobbe aktivt for å sette nødvendige vernetiltak ut i live underveis og styrke de tiltakene som allerede fungerer – også for de øvrige truede og rødlista fugleartene i kommunen.

Siste del av årets rapport består av føringer og planer for videre vernearbeid.

Tidligere rapporter i serien kan du lese her: <http://karmoy.ringmerkingsgruppe.no/> Nyheter fra Vern vipa/BioDiv2010 og annet fuglestoff fra Karmøy finnes på samme sted. Fugleobservasjoner legges ellers fortløpende inn Artsobservasjoner i Artsdatabanken. Her kan du for eksempel søke opp observasjoner helt tilbake til 1960-tallet fra Karmøy – og de aller siste funnene.

Sterkt truet

I 2010 da BioDiv ble dannet, var det som en reaksjon på at vipa hadde vist tydelige nedgangstendenser i Karmøy i flere år. Samtidig hadde vi det friskt i minne hva som hadde skjedd med andre vadefugler i kommunen. Vi visste at dersom ikke tiltak ble satt inn, stod vi i fare for å miste enda en av de mest tradisjonsrike og folkekjære fuglene i kulturlandskapet vårt.

Gjennom hekkesesongene 2010-14 fikk vi følge utviklingen på nært hold og samlet inn data om hva som kunne være drivkreftene i den negative utviklingen. Vi fikk en oversikt over hekkeplassene og kunne konkludere med en bestand på rundt 200 par i kommunen. Vi så også at hekkeplasser ble forlatt år for år og at konsentrasjonen av hekkende vipper ble enda sterkere på bondens beste jorder. Fuktig beitemark og gjenlegg ble miljøene som klarte å få flest unger på vingene.

Vipa er nå flyttet til kategori «Sterkt truet» (EN) på den siste norske rødlista. Det står ikke så mye bedre til med bestanden i EU heller. Basert på tall fra 27 land er vipa plassert i kategori «Sårbar» (VU). Kriteriene som ligger til grunn for den norske og europeiske plasseringen på lista over truede arter, er for vipa sin del at bestanden har hatt en reduksjon på 50-80 % de siste 10 år, noe som tilsvarer tre generasjoner. Norske undersøkelser spriker noe med hensyn til årlig nedgang, fra 3 % til 15 %. I Karmøy har vi dokumentert en innskrenking i hekkeutbredelsen, men antall hekkepar har likevel ikke gått tilsvarende ned.

Hva oppgir rødlista som årsak til vipas problemer? Kort fortalt går det på stadig økende problemer i jordbrukslandskapet der den hekker. Det går på driftsendringer som opphør eller redusert beiting, som i sin tur fører til gjengroing og skogstilvekst. Og det går på slått som er dårlig «timet» i forhold til vipas hekkeperiode. Lokalt ser vi også at drenering av våte partier i eng og beitemark, grøfting og nydyrking foregår i stor stil og fratår vipa de beste hekkeplassene. Åkrer og gjenlegg med nærhet til næringsrik myr eller fuktige områder er foretrukne hekkehabitater for vipa de siste årene. Men alle de maskinelle operasjonene gjennom så å si hele hekketida, gjør det vanskelig for vipa å lykkes. Det er likevel her det er størst kjangse for å gjøre noe som monner for vipas overlevelse. Å la enkelte gjenlegg og åkrer ligge urørt til juli eller ta forhåndsregler ved arbeid på åker og eng med hekkende vipper, vil gi resultater. På beitemark med vipehekking må antall dyr stå i forhold til arealet, med for høyt beitetrykk, som en særlig ser på sauemark, får vipa store problemer.

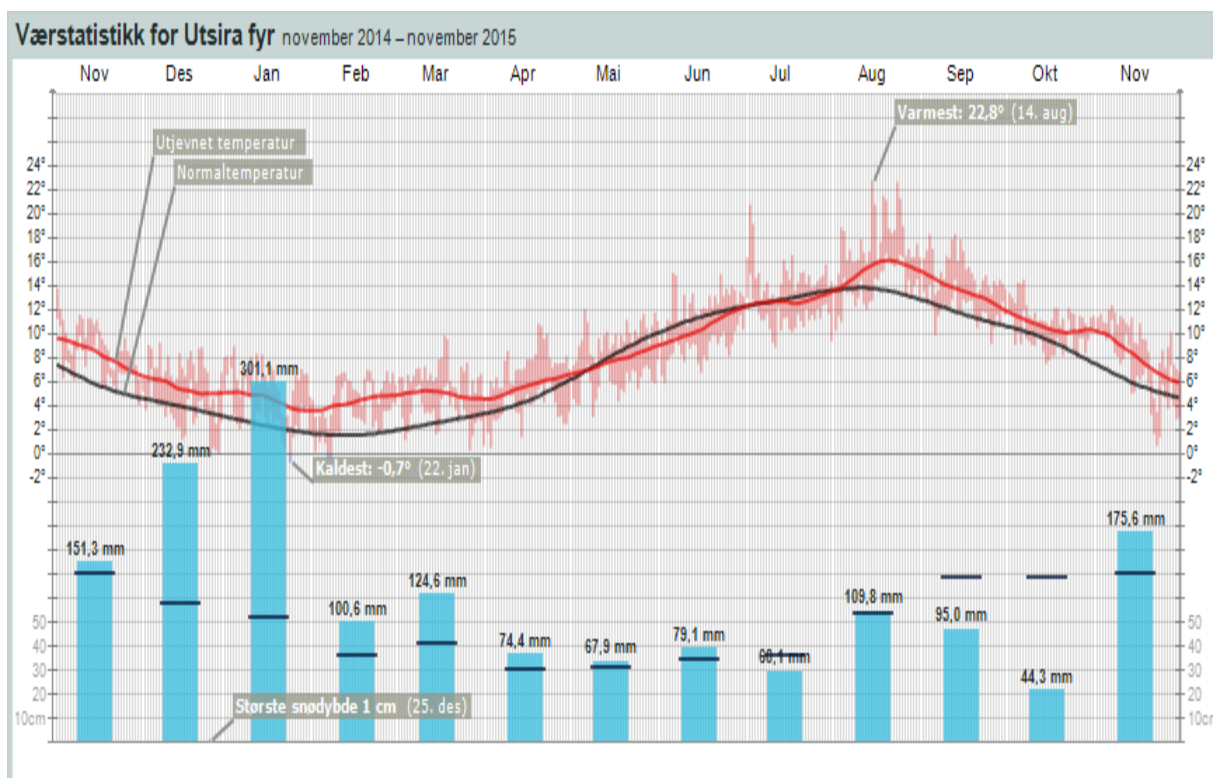
Den nye rødlista bringer for dagen en annen interessant, for ikke å si skremmende realitet: Den inneholder 82 fuglearter og av disse er hele 28 arter årlige hekkefugler i Karmøy, i tillegg til tre med mangelfull kunnskap eller sporadisk hekking (myrrikse, dvergdykker og vaktel). Av de 28 hekkende rødlisteartene i Karmøy er 18 direkte knyttet til kulturlandskapet for sin overlevelse. Vi vil derfor fra neste sesong ha et sterkere fokus på disse artene i tillegg til vipa og forsøke å få tall på bestandene og kartlegge utbredelse og hvilke påvirkningsfaktorer som er sterkest til stede. Av nykommere på denne 3. rødlista finner vi 6 arter: halvparten av de hekker i Karmøy: gulspurv, taksvale og ærfugl. Vi må ta vår del av ansvaret med å gi også disse artene ei framtid i naturen vår.

I tillegg har vi i Karmøy noen hekkefugler som, dersom det skulle lages ei lokal rødliste, ville havnet på den lista. Blant disse er følgende sterkt knyttet til våtmark i kulturlandskapet og/eller til innmark og lynghei i hekketida: sangsvane, brunnakke, krikand, orrfugl, sandlo, enkeltbekkasin, gulerle (sørlig/engelsk), steinskvett, buskskvett, rødvingetrost, gråtrost, pilfink og tornskate. BioDiv2010 vil holde ekstra fokus disse hekkefuglene i årene som kommer for om mulig å unngå at de forsvinner fra vår lokale fauna. Vi har allerede mistet altfor mange i løpet av de siste tiårene. Størst er kanskje savnet av dvergfalk, heilo, småspove og ringtrost.

Påvirkningsfaktorer

Været

Over tid påvirker klimaendringer alle fuglearter. Værforholdene derimot påvirker fuglenes hekkesuksess momentant, og større kontraster enn det vi opplevde av vår- og sommervær fra 2014 til 2015 blir det trolig lenge til vi får oppleve. Det er jo nesten selvmotsigende at vi i en tid med rekordartet oppvarming av kloden, får så kaldt vær at hekkesesongen blir nesten totalt spolert fra kyst til høyfjell for et stort antall arter. Hos oss førte det kjølige og våte været særlig til hekkesvikt hos insektetende småfugler som meiser og sangere. Arter med annen meny, f.eks. der meitemark inngår i kosten, ser ut til å ha klart seg noe bedre, slik som troster og stær. Vadefuglene burde jo være rustet for ruskevær, men mye tyder på at vipa slet med å få avkom på vingene. Dette skyldes nok ikke bare mangel på insekter og småkryp som ungene må finne selv, men også at de som små har et mye større varme- og beskyttelsesbehov i ufyselig vær, noe som reduserer tida til matjakt.

Siden det ikke finnes en tilsvarende værstatistikk for Karmøy, tar vi med denne grafiske fremstillingen for Utsira. Som vi ser hadde hekkefuglene virkelig uflaks i 2015 da de største negative temperaturavvikene fant sted i heketida mens resten av året var varmere enn normalt. Første halvåret var også unormalt vått.

Vintermånedene i 2015 var preget av tallrike lavtrykk som bød på mildvær, store mengder regn og mye vind. Bare få dager hadde litt snø som smeltet bort fort. Snittemperaturen for januar endte på +4,3 grader (flyplassen). For januar lå temperaturen drøye 2,3 grader over normalen for årstida (Utsira). Den kaldeste perioden inntraff 31.1.- 5.2 med sammenhengende nattefrost. Dette førte til islagte vann, kaldest 4.2 med -7,6 (flyplassen). Det var mange stormdøgn i løpet av januar-februar,

heftigst 10.1 med drøye 30 m/sek på utsatte steder. Det falt nesten tre ganger så mye nedbør som normalt for januar. Utsira målte i overkant av 300mm. Slutten av februar ble preget av stadige lavtrykk som traff Vestlandet og Rogaland. På Utsira ble det målt 100,6 mm nedbør for februar, noe som var langt mindre enn for januar, men likevel mye i forhold til normalen på 28,1. Temperaturene for februar ble godt over det normale for måneden. For Karmøy (flyplassen) endte gjennomsnittstemperaturen på +3,9 grader, 3,2 over normalen

Mars startet våt. Så godt som sammenhengende regnvær i flere døgn i månedsskiftet februar/mars, og liten eller ingen trekkfuglaktivitet. Til tross for mildvær og gunstige vindforhold var det liten pågang av nye trekkfugler til Karmøy i løpet av første uka av mars. Det kom store mengder regn 6.-8.3, men høy temperatur og sørlig vind medførte likevel ankomst av flere trekkfugler. Økende antall funn i Rogaland av bl.a. sandlo, vipe, tjeld, hettemåke, svartstrupe og ringdue. Ny runde med uvær på kysten – storm og regn 9.-10.3. Lavtrykkene de siste dagene brakte med seg den første store bølgen av trekkfugler; størst antall av vipe, tjeld og sanglerke.

Et høytrykk bygget seg opp over Skandinavia fra 11.3 og brakte med seg sol og vår også til Rogaland og Karmøy de følgende dagene. Mange trekkfugler ankom i perioden, flest av vipe og tjeld, men også økning av gravand, grågåås, sanglerke og ringdue. De første hettemåkene og krykkjene ankom hekkeområdene. Mildt og rolige værforhold fram til og med 19.3.

Per 22.3 var mange tidligtrekkere fåtalligere enn normalt i følge Artsobservasjoner. Blant andre lå følgende mer enn 20 % under «normalen»: havhest, krykkje, sildemåke, fiskemåke, storspove og stær. Over normalen, trolig som følge av en mild vinter, befant seg f.eks. sothøne, sivhøne og vannrikse. Vinterens heftigste snøvær traff Sør- og Østlandet 26.3. Oppsummering av marsværet på Karmøy: Snittemperaturen var 5,2 grader, 2,9 grader over normalen. Høyeste temperatur var 12,0 grader (17. 3), og laveste var -3,7 grader (15.3). Høyeste vindhastighet var 20,8 m/s (10.3). (Data fra flyplassen/yr.no).

April innledet med et utbrudd av arktisk luft med snøbyger og NV kuling. Etter hvert ble det mildere, men første uka av april gikk uten temperaturer over 10 grader og den store trekkfuglaktiviteten uteble. Fra medio mars til 10.4 viste kurven for gjennomsnittstemperatur (på flyplassen) en fallende tendens, motsatt av hva en skulle forvente. Og etter å ha ligget over gjennomsnittet siden august 2014 nærmet seg normalen (perioden 1961-90).

Etter mange lavtrykkspasseringer i løpet av første del av april, la vær-situasjonen om fra 17.4 da et høytrykk over Skottland begynte å gjøre seg gjeldende med standard nordvest vind og oppklarning hos oss. De første eksemplarene av rødstilk og sandsvale ankom nå Rogaland, og antall låvesvale, heipiplerke og steinskvett økte jevnt. 19.4 ble årets hittil varmeste dag, på flyplassen målt til maks. 12,3 grader, men flere steder lokalt ble det notert rundt 16 grader. Bjørkeliene langs Karmsundet begynte å få et grønnlig skjær.

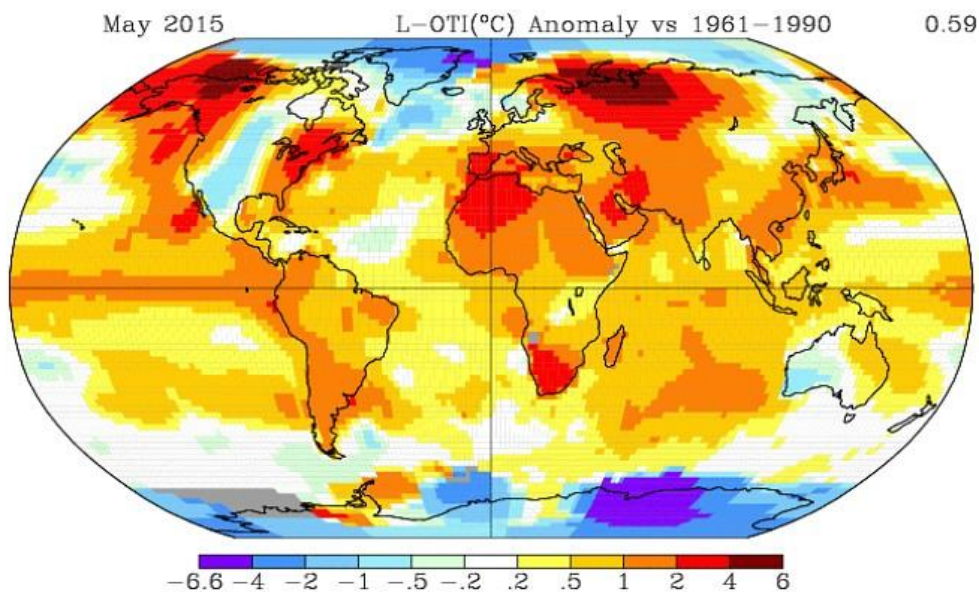
Fra 23.4 var siste ukas høytrykk over, og kjøligere gråvær nådde Rogaland med temperaturer igjen godt under 10 grader på dagtid. Ut måneden vekslende vær, men preget av relativ kjølig luft og en god del nedbør. Kjølig luft over hele Nordsjøområdet var kanskje årsak til at mange Afrika-trekkere lå godt under normalt antall for årstida. Ennå ved utgangen av måneden gikk temperaturen under null på det kaldeste og nådde for første gang siden august 2014 ned mot kurven for normaltemperatur. For Utsira viste værstatistikken at gjennomsnittstemperaturen for april ble på 5,4 grader, det samme som for desember 2014!

Mai begynte med rolige høytrykksdager og klarvær, men med luft ned mot frysepunktet på det kaldeste. For første gang på over et år gikk gjennomsnittstemperaturen på Karmøy under normalen for årstida. Likevel ble 3.5 årets varmeste dag pga. soloppvarmingen. Værforholdene åpnet opp for et

rush av trekkfugler med bl.a. makrellterne, møller, torsanger, munk, sivsanger, vendehals og gjøk. Et kraftig lavtrykk fikk vinden opp mot storm styrke i Rogaland 5.-6.5, men temperaturen steg litt. Natt til 8.5 falt nedbøren som snø ikke lenger unna enn i Vindafjord, og Utsira målte 3,6 grader kl. 7..

Natt til 9.5 var det på ny ned mot frost i Karmøy med kun 1 grad målt på flyplassen, etterfulgt av dager med mye regn. Mange trekkfugler var fortsatt i lave antall for årstida. 14.-15.5 ble rolige, solrike dager med ankomst av mange trekkfugler, bemerket seg gjorde bl.a. svaler, fluesnappere, trepiplerke, munk, møller, torsanger og terner. 16.-18.5: Fortsatt relativt kjølig vær, vekslende med sol, regn og haglbyger. Natt til 18.5 ble det kun målt 3 grader på flyplassen. Temperaturen var nå for Karmøy under normalen for årstida pga. den endeløse lavtrykkskøen fra Atlanterhavet. Arter med tydelig ankomst eller på trekk i Rogaland de siste dagene har bl.a. vært hagesanger, gulsanger, tårnseiler, lommer og arktiske vadere. Den første åkerriksa ble notert på Vigrestad 17.5.

Slutten av mai ble en våt og kjølig affære. Per 22.5 var det offisielt ikke målt en eneste dag med over 15 grader. Natt til 21.5 og 24.5 var temperaturen på Karmøy nede i 3 grader og på samme tid kom det rekordmye nedbør til å være mai måned. Dette er en farlig situasjon for fugler med reir på allerede fuktige områder, slik som vipa. Vipeungene vil kunne få for lite tid til næringssøk når de må søke ly hos foreldrene i stedet. Det unormalt kalde vestaværet fortsatte ut måneden. 25.-27.5 var livlige trekkfugldager i Rogaland der arktiske vadere og gjess sammen med nordtrekkende joer og smålom ble sett i gode antall. Gresshoppesanger ved Nordvatn og en åkerriksa til hørt på Langåker 27.5-1.6 (AO).

TEMPERATUR I MAI 2015: Rød farge betyr varmere enn normalt, mens blå farge betyr kaldere enn normalt. (Hentet fra yr.no/19.06.2015). Vi ser at det meste av Norge, Nordsjøen, det nordlige Atlanterhavet og Grønland ligger inne i en sammenhengende sone med kald luft.

Juni. Været som innledet juni, var som de mest ufysiske høstdager med stiv til sterk kuling fra vest, et voldsomt regnvær og kun 7-8 grader. Farlige forhold for vadere og andre våtmarksfugler med egg eller nyklekte unger i allerede svært våte omgivelser.

-Klokken åtte mandag 1. juni blåser det liten storm langs kysten av Vestlandet.

Natt til mandag blåste det 24 sekundmeter på Utsira, 23 på Slåtterøy. Det er heftig, grensen for full storm er 25 sekundmeter. Det ble målt vindkast over 31 sekundmeter. I Hedmark kom det 13 centimeter snø søndag, og mandag er Haukelifjell stengt på grunn av uværet. Hardangervidda er kolonnekjørt for lastebiler, og stengt for personbiler (fra storm.no).

Værforhold som gjorde hekkemulighetene håpløse for mange småfugler i 2015, rammet ikke vipa like hardt. Unger vokste tilsynelatende opp i normalt antall der de fikk fred, slik som denne her på Hemnes. 13.6.16.

2.6: Nok en uværsdag med sterk kuling, regn og 7 grader på morgenen. De neste dagene mindre vind og nedbør, men fortsatt en vestlig og kjølig værtype.

5.6 ble årets varmeste dag med 19 grader målt på flyplassen. Også 6.6 var ganske varm, men etter dette var været tilbake til «normalen» med vest eller nordvest vind, byger og rundt 10 grader. Ennå 10.6 nordtrekk av vadere: myrsnipe, sandlo og sandløper vanligst på Jæren. Blant de siste hekkefuglene til å ankomme Rogaland var gråfluesnapper, tårnseiler og vaktel.

7.-15.6 lå temperaturen gjennom døgnet på rundt 7-13 grader. Lavtrykkene var nå mindre intense, men det var fortsatt kjølig, snittet for siste 30 døgn lå 0,7 grader under normalen (flyplassen per 15.6). Hva gjør høvfjellsfuglene i år – med fortsatt dyp snø og snøvær – også i Rogaland? Utslagene av den kjølige og våte våren synes ikke å ha vært fatale for vipa i Karmøy. Det vokser opp vipeunger i godt antall der de har fått fred fra bøndernes maskiner og for predatorer.

16.6 var det snøstorm på Hardangervidda og over 1000 m var det mer snø nå enn det var i midten av mai. 17.6 svingte temperaturen mellom 7 og 13 grader på Karmøy og for de siste 30 dagene lå temperaturen 0,9 grader under normalen. 18.6 var 25-30 prosent av landarealet i Sør-Norge fortsatt dekket av snø, mot normalt 10 prosent.

Den kjølige værtypen som totalt dominerte vår- og forsommer fortsatte ut juni, men intensiteten i lavtrykkene avtok mot slutten av måneden. De siste trekkfuglene på vei nordover forbi Rogaland ble registrert fram til ca. 25.6 med sandlo, sandløpere og myrsnipper. Disse ble møtt av våre første vadere på vei sørover, som sandlo, vipe og storspove. Juni endte med en snittemperatur på 11,0 grader, 0,6 under snittet (flyplassen). Ikke en eneste dag med over 20 grader til nå i år.

Juli

Varmluft ble sendt nordover fra en hetebølge over Spania og vi fikk en smak på sommer fra første dag, til glede og nytte for både folk og dyr. 2.7 ble årets desidert varmeste dag med 28,6 grader målt på flyplassen og etterfulgt av nesten tropenatt i Rogaland med høyeste temperatur målt på Sola med 19,9 grader på det laveste!

6.7: Varmeperioden var over og den kjølige vær-situasjonen med lavtrykk i kø var tilbake. 9.7 blåste det opp i storm styrke fra NV på kysten av Rogaland. Temperaturen på morgenen 10.7 var nede på ca 10 grader. Natt til 17.7 var et nytt lavmål. På Karmøy (flyplassen) var temperaturen nede i 6 grader. I løpet av dagene som fulgte kom det store nedbørsmengder og temperaturen fortsatte under normalen for årstida.

Naturinngrep

Inngrep i vipas hekkeområder fortsatte i 2015. Mer grøfting, mer brakkmark og våtmark ble dyrket opp. Inngjerding, brenning og beiting som en del av i det nasjonale lynchheivernet på Sør-Karmøy (Dale) er positivt, men det er for tidlig å si om dette vil ha effekt på vadefuglene slik at arter som vipe, småspove og heilo returnerer. Det er i alle fall å håpe at de som ennå er der, slik som storspove, enkeltbekkasin, rødstilk og sanglerke vil kunne fortsette å hekke i Dale-heia og kanskje øke i antall som følge av en forbedret biotop.

Predatorene

En av revene som ble skutt på SØ-Karmøy i høst.

Denne ble felt 9.10 av Kai Normann Aase.

Å holde antall rovdyr på et lavt nivå er avgjørende for om vi får beholde eller greier å snu den negative utviklingen i bestandene av større bakkehekkende fugler i Karmøy. Det har de siste årene med økt bruk av viltkameraer, blitt dokumentert fra mange steder i landet hvor stor belastning mår og rev har på fuglebestandene. Hva minken har bidratt med er allerede grundig dokumentert fra omtrent hele norskekysten. For ikke å glemme: Nær bebyggelse er også kattene en undervurdert årsak til fuglers problemer og tilbakegang.

Vipa blir eksponert for alle de fire rovdyrene, og det er tydelig hvor predasjonen er størst. Det kan en avlese i terrenget hvor hekking av f.eks. vipe, tjeld og fiskemåke har opphørt eller bare har en liten restpopulasjon tilbake. Fellesnevneren er nærhet til skog og hei – og dermed er eksempelvis fastlandet, Øst-Karmøy fra Sørstokke til Falnes, hele Vest-Karmøy fra Skudenes til Åkra øst for riksveien så å si tømt for disse tidligere så tallrike hekkefuglene. Det er ikke bare mår og rev som har utgangspunkt i skogen, også rovfuglene finnes i stor grad der. For vipa sin del er nok hønsehauken den farligste, men også kattugle har vist seg å jakte på vipe. Begge disse predatorer har en livskraftig hekkebestand, spredt over hele kommunen. I tillegg kommer vandrefalken som jakter i alle typer åpne terreng, men oftest slår til i sjønære omgivelser. De firbeinte rovdyrene kan vi ha en viss kontroll på gjennom jakt. Rovfuglene som er fredet må derimot få leve sine liv uten menneskelige inngrep. Det ble i 2015 (per 27.11) innlevert 78 mink og 21 rev til kommunen for premiering. Tallene taler om at det til tross for jakt i mange år, fortsatt er et stort antall dyr tilbake – og at belastningen på hekkefuglene ennå er høy. Med hensyn til mår, er antall felte dyr trolig større enn oppgitt nedenfor. Siden det ikke er fellingspremie på arten, får vi ikke registret antall dyr. En ringerunde til de som har drevet med jakt på mår de siste årene, tyder på at ca. 10 dyr ble tatt i løpet av jakt sesongen vinteren 2014/15. Etter at fellingspremie på mink ble innført (igjen) i 2010 og fram til og med 15.12.15 er det registret 1285 felte dyr.

Art	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Rev	26	6	28	9	27	21
Mår	9+	43	34	25	31	10
Mink	100	127	70	62	80	94

Tabellen viser antall rev og mink innlevert for premiering de siste seks årene for hele Karmøy kommune. For mår er tallene innhentet fra jegere vi har hatt kontakt med. Til tross for jakttrykket holder rovdyrbestandene seg høye og utgjør fortsatt en stor belastning på fuglelivet.

Det er ut fra fangsttallene ikke lett å se noen tydelige endringer i rovdyrbestandene. Det tyder likevel på at minken har blitt fåtalligere. 2012 var det første året siden registreringene begynte i 2015 at antall felte dyr gikk under hundre. Det er likevel overraskende at tallene har økt igjen i 2014-15, noe som gir grunn til uro. Jakt og kontakt med mårjegerne kom ikke i gang skikkelig før i 2011 og 2015 ble første året da antall felte mår gikk tydelig ned. Dette kan bety mindre jakt på arten, men jegere påstår at det har blitt langt færre dyr i Karmøynaturen det siste året. Til tross for at mange skyter rev som bifangst under rådyr- og hjortejakta, og saueiere ikke er spesielt glad i mye rev, klarer rødreven seg utmerket og Mikkel er fortsatt å påtreffe i de fleste naturtypene våre.

Økonomi og møter

Det er ikke mottatt økonomisk støtte i 2015. En utbetaling på 1500 kr gikk til en bonde som lot et areal med vipe på stå urørt. Det førte til vellykka hekking.

Situasjonen for vipa og andre fugler som hekker i Karmøys jordbrukslandskap er kritisk. Og vi kan ikke forvente at de bøndene det gjelder skal ta ansvar for å berge fuglene uten kompensasjon. For åkerriksa har det allerede i flere år blitt utbetalt en sum for å avsette arealer der fuglen blir hørt og mulighetene er til stede for hekking. Vi er i gang med noe tilsvarende for vipa og håper at regjeringens ekstra satsing på naturmangfold vil komme oss til gode også. Vipeprosjektet til BioDiv2010 i Karmøy har dessuten fått løfte om økonomisk støtte fra Gassco. Med bedre økonomi, er mulighetene større for å gjøre det som må til for å redde vipa.

Det har blitt holdt to møter i BioDiv2010 i løpet av året, ett i vår og ett i høst. Referater er skrevet fra møtene.

Feltinnsats

Som nevnt innledningsvis var feltinnsatsen av ulike grunner ikke like god i år som tidligere sesonger. Det usedvanlig ugunstige været gjorde dessuten feltarbeidet vanskelig ved at en må unngå å forstyrre vipene under kalde og regnfulle perioder. Et generelt trekk, i alle fall på Nord-Karmøy syntes å være at vipene kom omtrent som forventet til hekkeplassene, men ble ikke værende. Fra medio april, da eggleggingen skulle begynne, forsvant like godt vipene fra hekkeplassene. Om de returnerte igjen seinere, ble ikke sjekket nøye opp, men spredte søk seinere i sesongen avslørte at det faktisk ikke var vipen til stede på gode, gamle hekkeplasser (KMS).

På Sør-Karmøy, av uklare grunner, var situasjonen noe lysere. Det ble observert at unger kom på vingene på flere av de siste års hekkeplasser, men også her ble hekkinger spolert og hekkeutbredelsen hadde skrumpet ytterligere inn fra i fjor. Det blir virkelig spennende til våren, med tettere oppfølging og forhåpentligvis bedre vær for feltinnsats å se hvordan det ligger an med antallet over hele kommunen.

Prosjektets medlemmer hadde direkte kontakt med flere bønder i løpet av våren for å finne de beste løsningene for å berge vipehekkinger.

Gjennom sesongen

Årets rapport fra Vern vipa-prosjektet har endret form og innhold siden sist. Årsaken til dette er at feltarbeidet i 2015 led av mannskapsmangel, slik at vi ikke kan presentere en like omfattende rapport som de for de foregående sesongene. Dessuten ønsker vi fra neste år å lage en mer omfattende statusrapport for prosjektet: Hvilken virkning har arbeidet hatt på situasjonen for vipa og hva må gjøres videre? Kan vipa og de øvrige trua hekkefuglene i Karmøys kulturlandskap reddes på sikt?

Årets feltarbeid har i all hovedsak blitt utført av Kjell Magne og Knut Bendik Storesund, Hans Inge Hansen og Arnt Kvinnesland.

Fra 2016 vil vi inkludere samtlige rødlista og trua hekkefugler i Karmøys kulturlandskap i vipeprosjektet, for å finne størrelsen på hekkebestandene og komme opp med vernetiltak. Allerede i årets rapport vil du finne hvilke arter vi vil sette fokus på. Det gjelder fugler som alle hekker eller for en stor del henter næring i kulturlandskapet, arter som har hatt en ugunstig bestandsutvikling over tid, eller som bare finnes i lite antall eller bare sporadisk opptrer som hekkefugler hos oss. Vi vil også ha oppmerksomheten rettet mot tidligere hekkefugler, og arter som hekker andre steder i lavlandet i Rogaland og som kan være potensielle hekkefugler i Karmøy. Vi utelukker i denne omgang skogsfuglene og satser på best mulig kunnskap om trua arter som lever i åker og eng, i utmark og lynghei, samt i alle typer våtmarker, unntatt marine områder.

Vipa har hovedfokus også i rapporten for 2015. Etterpå følger en kortfattet artsgjennomgang i systematisk orden av de øvrige sårbare og trua hekkefuglene i kulturlandskapet.

Overvintring og ankomst

Spredte observasjoner gjennom januar og første halvdel av februar kunne tyde på at noen få viper tilbrakte vinteren 2014/15 på Karmøy og at de ikke bare var korttidsbesøkende. Største flokk var 14 individer over Sæbø 16.1 Om dette var innfødte viper eller tilreisende overvintrede, er det umulig å vite. Den lengste perioden uten observasjoner inntraff 23.1 til 13.2.

En flokk på 11 ved Tarevika 17.2 (AO) kan ha vært vårens første trekkankomne. Neste vipeobservasjon ble 2 ved Tarevika 21.2 (AO). Ingen vårankomst var ennå notert i Karmøy ved overgangen til mars, men 5 individer ved Ølen 2.3 (AO) viste at forløperne var på vei mot hekkeplassene på Haugalandet. Rundt 5.3 viste de første vipene seg på hekkeplassen på Nordstokke, og flere observasjoner ble gjort på Vest-Karmøy 5.-8.3 med den største flokken på 32 over Sandhåland 7.3, da også 3 rastet på et skjær i Tjøsvollvatnet (AO).

Den første tydelige ankomstbølgen av viper til Karmøy skjedde i andre uka av mars. De største flokkene var 50 ved Tarevika (AO) og 8 på Grønningen. Dessuten 1 på hekkeplass på Stange og ved Bøvatnet (KMS). 1 næringssøkende på Føynå 11.3 (AO). Flokk 15 på Kongshaugen 12.3 (via KBS). Under høytrykksdagene 13.-15.3 økte antall viper ytterligere både på rasteplasser og i hekkeområdene. De største antallene ble notert følgende steder: 65 Tarevika 15.3 (AO), 40 Kongshaugen 14.3, 18 Bøvågen 15.3, 10 Grønningen 14.3 (KMS). På kjente hekkebiotoper på N.-Karmøy ble det notert følgende antall på det meste 13.-15.3: 6 Håland, 1 Munkaskard, 2 Sørbo, 6 Stange, 1 Osnes, 4 Bøvatnet (Vern Vipa/KMS). Dessuten ble det observert 6 på Nes, hvorav noen syngende 13.3 (AO). 8 ved Bøvatnet 29.3 (AO).

Videre ankomst: 1 Heiavatnet og 40 Håvik 18.3 (AO). Flokk 50 ved Tarevika 20.3 (AO), en hann på hekkeplass Nordstokke 22.3 (AKV). Opptelling N-Karmøy 24.3: 24 på holme på Sæbø, 23 Stange, 14 Øvrabø og 4 Bøvågen (KMS). 30.3: 40 på Håvik, 20 ved Tarevika og 2 ved Heiavatnet (AO).

Opptelling på N-Karmøy 31.3 ga følgende antall: Sørbø/Velde: 28, Rehaugane/Lande: 30, Stange 30, Øvre Hauge 12, Øvrabø 6, Osnes 2, Sletthei 6, Kongshaugen 3 pluss 12 overflygende, Bøvågen 3 (via KMS). 6 ved Tjøsvollvatnet 2.4 (AO) og 6 næringsøkende ved Bøvågen 5.4 (AKV). Per 20.4 var vipene spredt utover på de enkelte hekkeplassene, siste større flokk: Ca. 50 overflygende Osnes 17.4.

Mot slutten av året (desember) ble det gjort færre observasjoner i år enn i fjor i begynnelsen av måneden, men endte opp med samme antallet i siste halvdel av måneden med 4-6 ved Tarevika. Største flokk i 2014 var på 40 ved Tarevika 4.12, mens det seneste tosifra tallet i 2015 ble notert 18.-19.11.15. I første uka av januar 2016 ble det gjort tre observasjoner på ulike lokaliteter med flest (8) på Sandhåland 4.1 (AO). Disse funnene må ses i sammenheng med overgang fra ekstremt mildvær til en stabil kuldeperiode – og at vipene hadde behov for å flytte på seg, eventuelt forberede sørtrekk. Vipeflokkene som ble sett av folk ved nyttårstider fikk lokal medieoppmerksomhet og ble omtalt som for tidlig ankomne trekkfugler, noe som skulle skyldes mildvær i England. Dersom noen av vipene virkelig hadde krysset Nordsjøen midt på vinteren, ville det nok ha dreid seg om fugler ført over havet pga. av alt uværet som rammet Storbritannia og Vestlandet i desember. Det er kjent fra før at også fra andre vadere at de kan bli «tatt av vinden» når stormer feier inn fra Atlanterhavet. Viper og andre fugler som har «tatt feil av kalenderen» som en ofte hører, er i stand til å returnere til mildere til sine vante overvintringsplasser når været roer seg. De få som forsøker overvintring på Sør-Vestlandet, drar nok også sørover om det blir en lengre periode med barfrost eller snø tidlig på vinteren. Viper på flukt fra kulde og sult i Storbritannia, har klart å krysse Atlanteren midtvinters!

Det er ikke bare hekkebestanden av vipe som er på retur. Også på trekk og om vinteren har vipa blitt fåtalligere. Denne hannen som dukket opp på Hillesland i november var nærmest et eksotisk innslag. Før i tida var det store flokker av vipe i området seinhøstes. Hillesland 19.11.15.

Hekketid

De første vipeungene møtte en våt og kald verden. Natt til 9.5 var det på ny ned mot frost i Karmøy med kun 1 grad målt på flyplassen. Lave temperaturer kombinert med mye nedbør, slik som 11.-12.5, er en farlig kombinasjon for vipa med hensyn til nyklekte unger som må finn en balanse mellom å skaffe seg mat og fryse (i hjel) eller å bli varmet av foreldrene og sulte. Reir med egg på allerede våte steder risikerer oversvømmelse. 24.5: Vipeunger ble sett på Sund og Nes noe som kan tyde på at de takler det våte og kalde været. Voldsomt uvær innledet juni med sterk kuling og store mengder regn og under ti grader. Farlige forhold for vadere med egg eller nyklekte unger og for andre arter som hekker i allerede våte omgivelser.

Bestandssituasjonen

Situasjonen for vipa i Karmøy er alarmerende. Utviklingen er kommet til et kritisk vippepunkt. Om ikke kraftfulle tiltak settes i gang straks, vil arten trolig være borte som hekkefugl innen 2025.

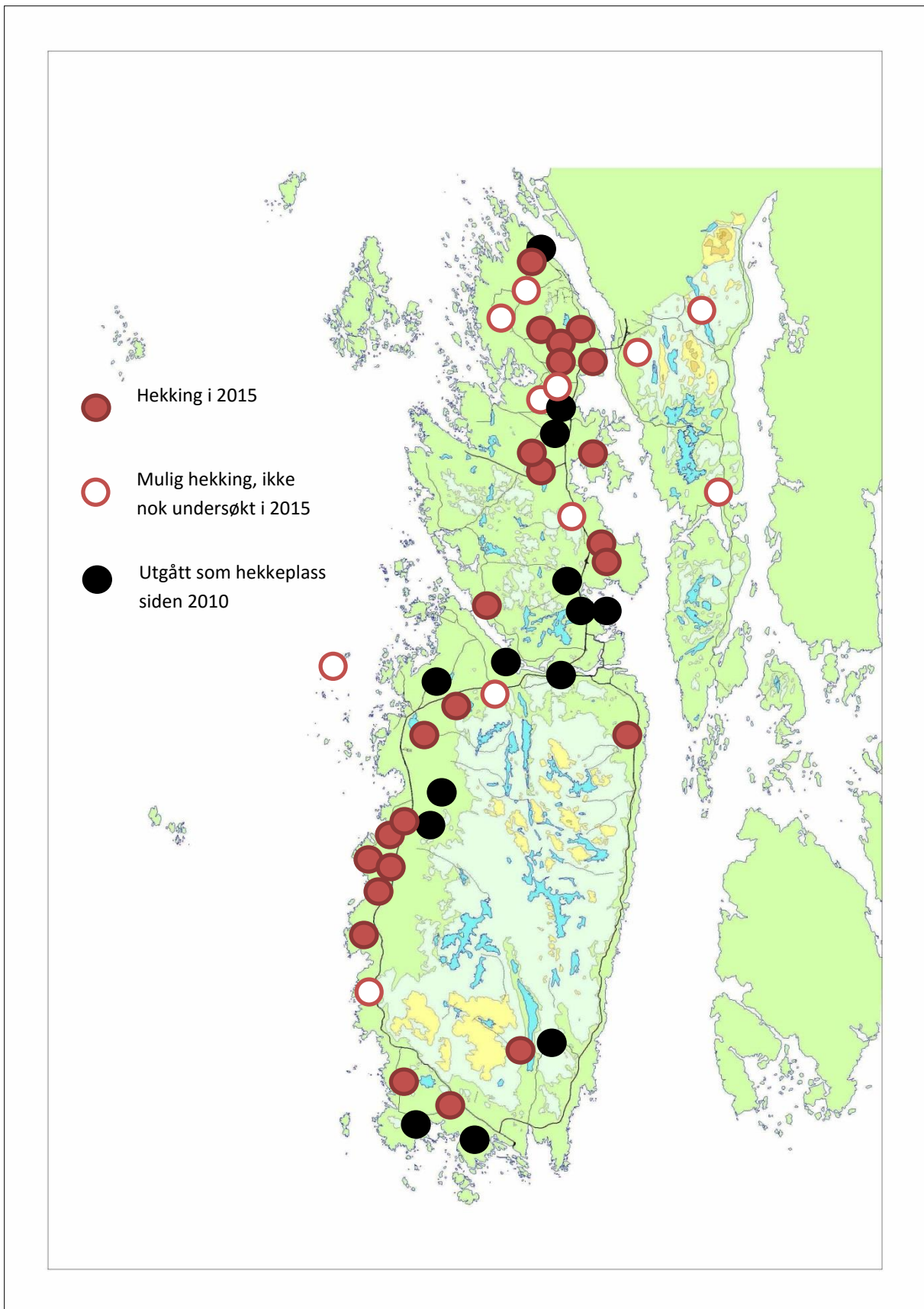
Sør-Karmøy: Det var ingen tallmessig framgang å spore på noen av hekkelokalitetene i 2015 i forhold til i fjor. Vi kan bare konstatere at flere hekkesteder har gått ut siden vi startet prosjektet i 2010. Totalt antall hekkepar er på vei ned – også i forhold til i fjor. Kun noen få plasser har opprettholdt et jevnt antall hekkepar, og det er kun på steder hvor vi vet med sikkerhet at det har vokst opp unger de to siste årene. Mislykka hekkeplasser har i tur og orden blitt forlatt. I Skudenesområdet er det bare to hekkeplasser og under 10 hekkepar igjen. På vestsida, på strekningen Syre-Åkrehamn er det bare to kjerneområder tilbake: Hemnes/Kvilhaug og Langåker-Nes-Ferkingstad hvor det hekker 10-15 par på begge steder. Følgende lokaliteter har utgått som hekkeområder i prosjektperioden (2010-15): Heggheim, Høynes, Syre, Mjølhus, Haga, Åkramarka sør (Ådland-Liknes øst).

Midt-Karmøy: Hekkeplasser som har utgått i løpet av prosjektperioden: Vea/Sletten, Eide, Bygnes, Rossavatnet sør. Eneste gjenværende hekkeplasser: Sund og Nordstokke med henholdsvis ca. 10 og 4 par. Førstnevnte lokalitet består av sauebeiter med fuktige sig og partiet der eieren har vært klar over de hekkende vipene og styrt beitetrykket. På Nordstokke har det bevisst eller ubevisst fra bondens side blitt liggende i ro gjenlegg og sprøyta eng gjennom flere hekkeperioder. Nye gjenlegg har blitt tilsådd og ferdigstilt før vipa har gått i gang med egglegging, eller i alle fall blitt ferdigstilte så tidlig at vipene har rukket å legge på ny.

Kommentarer til utbredelseskartet

Kartet viser hekkeplassene til vipa i Karmøy i prosjektperioden 2010-15. Noen plott kan dekke mer enn en hekkeplass, plasser som ligger nær hverandre uten å overlape. Svarte plott viser hekkeplasser som har vært i bruk gjennom mange år og som fortsatt var det da prosjektet startet, men som har blitt forlatt gjennom de siste fem årene. Hadde vi tatt med tradisjonelle hekkeplasser bakover i tid, f.eks. til 1980-årene, ville kartet sett helt annerledes ut og vært dominert av svarte plott. Kartet forteller oss med andre ord om en langvarig innskrenking av utbredelsesområdet. Vi kan også legge merke til at det ikke har kommet til nye erobringer siden 2010. Ikke i noen del av kommunen har vipa klart å ekspandere. De få nye reirplassene vi har oppdaget i løpet av perioden, har etter alt å dømme vært der før, uten at de var kjente for oss. De hvite plottene ble ikke undersøkt i 2015, men vil bli fulgt opp neste år. De største tapene har vipa lidd på fastlandet, i jordbruksområdene på Sør-Karmøy langs Karmsundet, i Skudenes-området og på kyststrekningen i vest: Åkra-Vea-Kvalavåg-Visnes. De siste kjerneområdene finnes fra Hemnes til Liknes, på Sund, Meland/Håvik og lengst nord på øya.

Kart over hekkeplassene

Observasjoner fra hekkeplassene

Feltarbeidet var mangelfullt i 2015 og observasjonene gjenspeiler langt fra aktivitetsnivået av vipe på de ulike hekkeplassene. Men vi presenterer de observasjonene som ble gjort.

De fuktige kubeitene på Hemnes, har vært blant Karmøys mest produktive hekkeplasser for vipa de siste årene. Kombinasjonen av nedbeitet gress som gir god oversikt og lett tilgang på mat for ungene, våte partier og avstand til skog og er suksessfaktorer. Tre reir ble imidlertid tråkket ned her i år. 13.6.2015.

Osnes-Vikjå

2 par med reir (4 egg og 3 egg) 14.4. 3 par med reir/egg 19.4 og 50 over Osnes 17.4 (KMS).

Hauske-Håland

8 på hekkeplass 9.4 (KMS). Ingen viper til stede 14.4. Området er i år utsatt for forstyrrelser pga. aktiviteter knyttet til byggingen av ny skole. 12 på hekkeplassen 19.4 (KMS). 8 Håland 27.4 (KMS).

Grønningen-Brekkedalen-Munkaskard

Minst 8 viper på hekkeplassen 9.4 og 14 samme sted 14.4, 1 reir med 4 egg (KMS).

Stangemyrane nord

16 viper i hekkeområdet 19.4 (KMS).

Stangemyrane sør-Øvre Hauge

Øvre Hauge: Ca.18 viper på hekkeplassen 19.4 (KMS).

Øvrabø-Nedre Hauge

24 på hekkeplass 9.4 (KMS). 23-30 med tilhold i området 27.4 (KMS).

Gunnarshaug-Storasund

10 vipper på hekkeklass 19.4 (KMS).

Nordbø-Bø-Bøvatnet

6 vipper ved Bøvatnet 17.4 (via KMS). 2 samme sted 4.5 og 16.5 (AO). Minst 1 unge ved Bøvatnet 21.5 (AO).

Lande-Utvik (Rehaugane)

30-36 på hekkeklass 9.4 (KMS).

Skeie (Sletthei)

7 vipper på hekkeklass 19.4 (KMS). Kun ett par skal ha hekket her i år (AKV anm.)

Fiskåvatnet (Kongsheiå)

3 i myra ved gangbrua over flyplassveien 27.4 (KMS).

Våge (ved Vågetunet)

14.6: Ingen vipper å se (AKV).

Velde (Sørbø)

16 vipper i hekkeområdet, 1 funnet ribbet, 19.4 (KMS). Hekking fant sted her i år (AKV anm).

Kolstø-Meland-Håvik

Kolstø: Oppdyrking for grasproduksjon og gjengroing har på få år forringet hekkeområdet. Endringene kanskje så store at vipa er presset ut. Ingen vipper å se 10.5 (AKV).

Meland: 10.5: 4 hekkepar. To reirfunn (sauarbeite, åker og fyllplass for jordmasser) (AKV). 4.7: Et par på gjenlegg med 2 halvstore unge, pluss 1 satt vakt på saubeitene i vest.

Håvik (Myrvang): 10.5 Kraftig tilbakegang siden i fjor pga. forringa hekkesubstrat. To par registrert Myrvang (kubearbeiter), ingen sør for tunnelen og heller ingen sett mot sjøen/Matlandsvågen (åkrer i fjor, nå grasenger) (AKV).

Nordstokke

10.5: To par med reir i nysådd åker og sprøyta eng (AKV). 24.5: Tre par på nysådd åker (i spiring) og på brakka eng (vissen), (AKV). 5.7: Minst ett par med unger til stede på det siste gjenlegget som nå var på full fart til å bli grønt.

Sund

10.5 To sett rugende, pluss to kull med små unger; tre i begge. I alt 12 voksne vipper i området (AKV). 24.5: 10 vipper observert i området fra bil. Ikke grundig opptelling pga. regnvær. En hann på post øst for veien tyder på at paret her fortsatt hadde unger. Vest for veien ble ett par sett med unger og ei vipe ruget. Som de siste årene var både tjeld (1 par), rødstilk (1) og grågåås til stede i hovedområdet for vipene (AKV). 5.7: Ingen vipper sett. Forstyrrelse har trolig ført til for tidlig avsluttet sesong.

Vea-Haringstad

10.5 Ingen vipper sett Haringstad(AKV).

5.7 Ingen vipper.

Heiavatnet vest

4.5: 2 syngende 4.5 (AO).

Tjøsvollvatnet sør

2 ved mulig hekkeplass 18.4 (AO). 10.5: Ingen vipper sett ved vatnet (AKV). Ett par hekket mislykket sørøst for vatnet (H.I. Hansen).

Killingtjørn-Åkra øst

10.5: 2 par med reir i myra ved Killingtjørn (AKV). Medio mai: 3 reir i myra (via JSI).

Denne vipemyra ved Killingtjørn, Tjøsvoll øst, er gull verdt og er blant de aller siste av de «gammeldagse» biotoptypene med vipehekking. Hemmeligheten er sauebeiting i myra og rundt den, som holder høyt-voksende vegetasjon borte. Slike biotoper er det verdt å betale grunneiere for aktiv bevaring av.10.5.16.

Ådland

1 vipe i hekkeområdet 18.4 (AO). Ådland/Liknes nord: 1 vipe sett i hekkeområdet 10.5 (AKV). Den årlige hekkeplassen på fuktig beitemark vest for riksveien på Liknessletta ble grøftet og bearbeidet for oppdyrking i løpet av vår/sommer. Et par hekket likevel vellykket her i år, men med det er enda en gunstig hekkelokalitet borte også i dette området. Det andre paret i området hekket øst for riksveien, og det er ikke kjent om det vokste opp unger her (via JSI).

Liknes-Stava

6 individer registrert, hvorav 1 rugende (på åker) ved riksveien 10.5 (AKV). 6 på hekkeplass ved Stavasanden 19.5 (AO). Her vokste det opp unger i løpet av vår/sommer (H. I. Hansen).

Ferkingstad-Stol

10.5: Ett par med reir på reståker på Lurane (Ferkingstad). Mye av det tidligere ubrukte arealet var nylig drenert og i ferd med å dyrkes opp. Ingen sett på Stol (AKV). 24.5: Kun 1 hann sett i åker (på Lurane), men hunn og eventuelt unger kan ha vært til stede (kun observert fra bil pga. kraftig regnvær).

Nes-Nessjøen-Hop

10 viper på hekkeplass 18.4 (AO). Nes sør 10.5: 8 viper i hekkeområdet (beite og delvis våt eng) hvorav 2 sett rugende. Nes nord: 8 viper i hekkeområdet bestående av ku- og sauebeiter med våte partier. (AKV). Et par med minst 3 ca. 10 dager gamle unger på hardt beita jorde med sau SØ for Nessjøen 24.5(AKV). 18 på Nes 24.6 (AO).

Langåker

Nord for Tarevika: 3 på hekkeplass 9.4 og 6 samme sted 16.4 (AO). 10 til stede 22.4 (AO). 10.5: Totalt ca. 10 viper på aktuelle hekkeplasser på markene/åkrene, 1 ruget på åker. En stor del av området var lagt under plast, og det meste av resterende areal for hekking vil trolig bli tatt i bruk til ulike kulturer slik at vipehekkinger vil bli spolert (AKV). 5 individer til stede på de ennå ikke tilsådde åkrene ved Tarevika, hvorav 1 ruget (AKV). 2 varslet 3.6 ved Tarevika (AO). 1 unge 12.7 (AO).

Øst for riksveien: 10.5: Ingen viper observert (AKV). 24.5: Ingen viper.

Kvilhaugsvik-Hemnes

7 notert i hekkeområdet ved Kvilhaugsvik 22.4 (AO). 10.5: 22 individer registrert i hele det sammenhengende hekkeområdet Hemnes nord-Kvilhaug-Kvilhaugsvik. Ett reirfunn med 4 egg (AKV). 24.5: 16 viper notert på strekningen Hemnes nord-Kvilhaugsvik. Området ble ikke grundig gjennomført pga. regn og vind, men observasjonene fra 10.5 og 24.5 tyder på klar nedgang fra i fjor i dette kjerneområdet. Ei vipe ble sett rugende, 1 sett med unger. Flere varslet og/eller jaget kråker (AKV). Medio mai var det 30+ viper i området og 10 reirfunn ble gjort. Tre reir ble trampet ned av kyr.

Sandhåland-Haga

Medio mai: 1 par med tilhold (via JSI).

Mjølhus

10.5: Ingen viper observert (AKV). 24.5: 1 hann i hekkeområdet som bare ble sjekket fra bil pga. dårlig vær. Medio mai: 1 hekkende par (via JSI).

Nedre Risdal-Sørhåland

2 par, sang/spill 8.4 (OKB). 2 hekkepar 10.5 hvorav ett med reir i myra og ett på beite (tjern og torvmyr omgitt av sauebeite) (AKV). 24.5: Kun 1 vipe til stede, denne varslet og hadde trolig unger i myra. Hele 8 rødstilk med tilhold, 1 krikand, 1 par tjeld, 2 syngende/spillende enkeltbekkasiner. (AKV). 5.7: Her har hekking lykkes: 2 viper varslet pluss flokk på 6 satt på knaus hvorav minst 1 var en årsunge (1k).

Hillesland-Vik

10.5: 3 lettet fra Kvitamy, hvor av 2 så ut til å ha reir (AKV). 24.5: Fortsatt 4 viper til stede, hvor av 1 så ut til å lette fra reir i myra. 5.7: De fire vipene holder ut, men to fløy bort da de ble skremt, de to andre (par) varslet litt, men unger ble ikke sett.

Hovdastad-Heggheim

10.5: Ingen sett ved Gamlamy hvor et par holdt til i 2014 (AKV). 24.5: 1 enslig satt på myra i SØ. Ingen tegn til hekking. Et par storspove (AKV). Ingen viper sett ved Gamlamyå 5.7.

Norheim-Moksheim

Ble ikke undersøkt i år.

Spanne-Røyksund

2 ved Vassbrekkevatnet 12.4 (AO). Hekkeplassen på høydedraget i vest ikke undersøkt. Røyksund og Fosen ble ikke undersøkt.

Ringmerking

Gjenfunn og kontroller

En vipeunge merket 12.6.13 med plastring **J34C** på Hemnes, ble kontrollert nær Aberdeen første gang 29.8.13 (overvintringssted). 10.5.15 ble den sett sammen med andre vipere på kubeitene ved Kvilhaugsvik, bare 1 km fra stedet hvor den kom til verden. Den var en hann og så ut til å markere revir på stedet (AKV).

Merking med lett lesbare plastringer har gitt økt gjenfunnsprosent sammenlignet med bruk av kun metallringer. Dette er J34C som vi håper vil returnere også i 2016.

Merkinger

Merkeaktiviteten gikk dessverre helt ut i 2015 som følge av lav ungeproduksjon, mye ugunstig vær og mannskapsmangel. Ingen unger fikk påsatt ringer i Karmøy dette året, men 7 unger ble merket for Stavanger Museum av Karmøy Ringmerkingsgruppe i Tysvær.

Sårbare hekkefugler i Karmøys kulturlandskap

Kulturlandskapet defineres bredt av oss i denne oversikten og inkluderer ikke bare innmark og aktiv beite, men også lynchhei med tilhørende vann både der og i jordbruksområdene. Skogsfugler og arter for det meste knyttet til sjø i hekketida er utelatt. Bare hekkefugler og utgåtte hekkefugler er med. De fleste observasjonene er hentet fra Artsobservasjoner (AO). Artene som er oppført på den nasjonale rødlista er skrevet med **rødt**. Arter på rødlista for EU (EU27) er satt med **oransje**. Øvrige arter nedenfor er sårbare pga. svært få hekkepar, uklar status eller negativ bestandsutvikling i Karmøy. Hekkefugler som er utgått de siste tiårene eller bare har hekket/hekker sporadisk er også tatt med. Stjerne * markerer arter oppført på den norske rødlista for 2010, men som er tatt ut av 2015-lista.

*Storlom

Heirområdene i Karmøy må betraktes som et kulturlandskap og dermed tar vi i denne sammenhengen også med de sårbare fuglene som er knyttet til ferskvann her. Med så få hekkepar er det egentlig utrolig at storlommen har klart seg i Karmøy i ei årrekke. En forutsetning for vellykka hekking er at vannstanden holder seg høy og jevn gjennom hele rugeperioden. Dette kan for en del reguleres av vannverket. 2.6.2008.

Årlig 1-3 hekkepar i kommunen. Fire ulike vann (alle drikkevannsmagasiner) har blitt benyttet de siste femten årene. 2015: Ingen funn i Artsobservasjoner for perioden 1.1.-1.5 fra Karmøy. Et par sett på kjent hekkeclass 21.5 (R. Mydland).

Dvergdykker. Påvist hekkende i Bøvatnet i 1993, trolig årlig i Tysvær. Observert på fem ulike lokaliteter i Karmøy januar-mars 2015. Dette er noen færre enn forventet. Maks. antall på den stabile overvintringsplassen i Salhus også med lavere antall enn de siste vintrene

Gråhegre. Merkbart nedgang i hekkebestanden på 2000-tallet med færre og mindre kolonier. De fleste koloniene som er tilbake ligger i eller nær bebyggelse. Predasjon fra havørn kan muligens forklare noe av hegrens problemer.

Sangsvane. Relativt nyetablert som hekkefugl. 1-2 par på Nord-Karmøy. Få tallig i Karmøy vinteren 2014/15 med kun 8 observasjoner meldt inn til Artsobservasjoner, største antall 4 individer i flokk. Ingen funn rapportert fra hekketida i 2015.

Brunnakke

Brunnakke hann i Hilleslandsvatnet i høst. Den bratte nedgangen i antall hekkende brunnakker i Karmøy, representerer neppe bare en lokal utvikling. At jakt på brunnakke fortsatt er tillatt, forverrer situasjonen. Anda er (ennå) ikke med på den norske rødlista.

Dramatisk bestandstap fra rundt 1990, hekker for tida årlig kun i tre vann, men spredt hekking utenom disse forekommer. Vinterfunn i 2015: Til sammen 10 observasjoner (39 individer) talt i perioden 1.1.-21.2. Flest ved Husøy og i Tjøsvollvatnet 8.2 med 9 individer på hvert sted (AO). Trekket i gang: 12 i Heiavatnet 30.3 ble vårens høyeste antall (AO). 2 par overflygende Føyenå 31.3 (AO). 5 i Vassbrekkevatnet og 2 i Hilleslandsvatnet 12.4 (AO). 10 i Heiavatnet 10.5 (AO). Et par i hekkebiotop Sandvatnet 24.5 (AKV) og hunn med kun en liten unge sett på Bøvatnet 5.7.

Krikkand. Hekker fortsatt ved vann og tjern både i hei og i jordbruksstrøk, men bestanden er betydelig mindre enn for noen tiår siden Ingen konkrete hekkefunn meldt til Artsobservasjoner i 2015. Til sammen 10 observasjoner (73 individer) lagt inn for perioden 1.1.-21.2. Flest i Bøvatnet med 17 individer 3.1. Vårankomst: 4 i Tjøsvollvatnet og 4 i Nordvatn 2.4 (AO). 6 i Vassbrekkevatnet og 7 i Hilleslandsvatnet 12.4 og 4 samme sted 22.4 (AO). 4 i Heiavatnet 10.5 (AO).

Ganske anonym ankomst til hekkeplassene uten at større flokker er observert. Vanskelig å finne et skille i observasjonene mellom overvintrende og tidlig trekkankomne, men en svak oppgang er å spore fra ca. 10.4 (AO).

Toppand. Fåttallig, men for tida trolig årlig hekkefugl på 2-3 lokaliteter, sist påvist i Spannhelgelandsvatnet. Arten har aldri vært vanlig eller fast hekkefugl i Karmøy. 2015: Ikke spesielt tallrik denne vinteren. Største antall fra vinter og vår (1.1.-10.5): 16 Vormedal 11.2, 25 Tjøsvollvatnet 15.3, 20 Heiavatnet 18.3 og 18 samme sted 10.5. Sett i Bøvatnet fram til 14.6 (en hann), men ingen sett 5.7.

Tårnfalk. Har hekket i en årrekke inne på flyplassområdet på Helganes. Også andre kjente hekkeplasser har vært «kunstige», som på Hydro, Husøy og Storøy. Mangel på gunstige hekkeplasser forklarer trolig det lave antallet som hekker i Karmøy. Arten kan fort utgå.

Dvergfalk. Utgått som hekkefugl. Fram til utgangen av 1990-årene fast hekkefugl i Karmøy med et titalls kjente hekkeplasser i heiområdene. Ingen tegn til hekking de siste femten årene. 2015: Ingen vinterobservasjoner. Vårfunn: 1 Sandhåland 18.4 og 1 Veia 19.4 (AO). 1 Burmaveien 21.4 (AO).

Orrfugl. Tallrik hekkefugl i hei over hele kommunen til og med 1980-årene. Siden jevn tilbakegang og nå på kanten av utryddelse. De fleste tradisjonelle spillplasser står tomme om våren. Restbestanden konsentrert om det sentrale heiområdet på Sør-Karmøy. Årsaker til nedgangen er trolig biotopendringer, gjengroing og mange rovdyr (rev, mår, hønsehauk).

Vaktel. Høres syngende i jordbrukslandskapet med års mellomrom. Ingenting er kjent angående hekking, men i 2011 ble den hørt på ikke mindre enn på 5 ulike lokaliteter, så hekking er sannsynlig.

Åkerrikse. Har eget verneprogram i Karmøy. Ansvarlig: Naturforvalter i Karmøy og Fylkesmannen i Rogaland. Første observasjon i Rogaland ble gjort på Jæren (Hå) 17.5 (AO). 1 syngende Tjøstheim 21.5 (AO), 1 syngende Langåker 27.5-1.6 (AO). 1 syngende på Gunnarshaug 13.6. Hekking påvist på Gunnarshaug. Til tross for avsatt areal ble reir med egg overkjørt. Egg klektes i rugemaskin, men ungene døde.

Vannrikse. Trolig årlig hekkefugl, men er i årene 2000-2015 bare hørt syngende i 6 av disse, noe som faktisk er færre funn enn for myrriksa. Men i motsetning til myrriksa er det ingen avtagende trend å spore hos vannriksa. Mest sannsynlige hekkeplasser: Tjøsvollvatnet og Heiavatnet. 2015: Kun to vinterobservasjoner: 1 i Tjøsvollvatnet og 1 Stolsånå/Stavasanden i januar (AO) og 1 i bekken ved Tarevika 15.3 (AO).

Myrrikse. Ingen observasjoner er gjort i hekketida (mai-juli) i Karmøy etter 2011. Men i årene 2000-11 ble myrriksa hørt syngende i 7 av disse 12 årene. Flest funn ble gjort i år 2000 da ikke mindre enn 5 individer ble hørt 26.5 i Åkraområdet (AO). Dette tegner et bilde av en art som sliter og som synes å ha blitt stadig sjeldnere, kanskje helt borte som hekkefugl hos oss nå. Foretrukne biotoper er næringsrik myr i jordbruksområder slik som Tjøsvollvatnet, Bøvatnet og Stangemyrane.

Sivhøne. Trolig noen få årlige hekkinger, men arten er vanskelig å avsløre. Ei ved Bøvatnet 21.1 (AO) synes å ha overvintret her. Det samme gjelder et individ på Søygård, Velde, som ble observert der gjennom vinteren. Utenom disse to foreligger det kun et funn fra Tarevika i perioden 1.1.-21.2 (AO). 1 sivhøne i Bøvatnet og ved Tarevika 15.3 er trolig fugler som har overvintret her. Fortsatt 1 i Tarevika 26.3 (AO). 1 syngende Håland, Torvastad 13.6 (AO).

Sothøne. Årlig hekkefugl i et fåtall næringsrike vann. Synes å slite med å holde oppe den lokale bestanden for tida, særlig bekymringsfull er mangel på hekking i Tjøsvollvatnet de siste årene, hvor den over lang tid hadde flere hekkepar. I negativ retning peker også vinterfunnene: det ikke gjort en eneste vinterobservasjon i Karmøy 2014/15. Siste funn ble ei i Tjøsvollvatnet 9.10.14. Neste funn var 3 i Heiavatnet 18.3 (AO). Disse var mest sannsynlig nylig returnerte trekkere. 1 i Tjøsvollvatnet nord 10.5 (A. Lund).

Tjeld. Kraftig tilbakegang fra 1990-årene, særlig i kulturlandskapet. Utgått i store deler av kommunen hvor den før hekket tallrikt. Firbeinte røvere er viktigste årsak til tjeldens problemer. Hekking på tak har blitt redningen for en del par. Slike hekkinger er det flest av i Åkra sentrum.

Til tross for lang levetid og omlegginger dersom kull blir ødelagt, har tjelden måttet gi tapt som hekkefugl i kulturlandskapet over store deler av kommunen. Viktigste grunnen til den triste utviklingen er det stadig økende antallet av predatorer de siste tiårene sammen med problemer i det intenst drevne jordbrukslandskapet. En av de få gjenværende tjeldene på Øst-Karmøy finnes på Nordstokke, slik som denne. 8.4.2007.

Heilo (sørlig). (Utgått som hekkefugl).

Et av de mest smertefulle tapene av hekkefugler i Karmøynaturen i løpet av de siste tiårene, er heiloens exit. Dett er her hannen i det siste paret. Ringen forteller at den også hekket her i 2003 og ble merket på overvintring i Nederland i 14.12.2002. Paret hadde unger i Dale-heia på SØ-Karmøy, men verken de eller foreldrefuglene kom tilbake følgende år. Vernetiltak for heiloen på Karmøy kom for seint. 1.7.2008.

I forrige århundre tallrik hekkefugl i Karmøys heilandskap. Rask tilbakegang mot slutten av 1990-tallet og siste hekking i 2008. Siden ingen indikasjoner på hekking. Den første heiloen i 2015 ble observert på Tarevik-markene 14.2. Kan være en tidlig vårtrekker eller en som har overvintret lokalt eller på kysten et sted. Første mulige vårtrekkende i Karmøy: 1 overflygende Føynå 11.3 og Utsira 12.3 (AO). 1 ved Tarevika 15.3 og 2 samme sted 20.3 (AO). Antallet på landsbasis lå 38 % under gjennomsnittet i følge Artsobservasjoner per 26.3. En flokk 4 ved Tarevika 30.3 ble det største antallet observert på Karmøy i mars. 3 på Utsira 9.4 og 4 samme sted 12.4(AO). 3 Føynå 14.4 og 8 på Utsira 13.4 (AO). Tydelig økning i flokkstørresler og antall observasjoner i Rogaland fra 11.4 tyder på at den «nordlige» eller «høyfjellsheiloen» var på passasje. Trekktopp av denne underarten (altifrons) på Kvilhaug 5.5 med 81 individer (AO).

På landsbasis lå antall heilo 30 % under snittet per 7.4. Dette er dårlige varsler for den sørlige lavlandshekkende rest-populasjonen av heilo som en må anta utgjør flertallet av disse tidligste observasjonene. Fram til 1980-tallet var det flere heilo bare på Karmøy på i begynnelsen av april enn det nå rapporteres som sum fra hele landet. 1 heilo notert Fjedlet, Akسدal 19.4 antyder at noen få resterende hekkefuglene fortsatt holder stand her.

Sandlo. Sparsom, men årlig hekkefugl på få lokaliteter. Sårbar. Avtagende antall hekkepar de senere årene. Bruker en lang rekke ulike åpne landskapstyper for hekking: industriområder (vanligst), åkrer, sandstrender og grus/traktorveier. Har vært lengst og mest stabil som hekkefugl på industriområdene Veamyrå, Vestheim og Husøy. Endringer i bruken av områdene og ferdsel/forstyrrelser kan fort føre til opphør av hekking.

***Strandsnipe.** Kanskje den vadefuglen i Karmøy som har hatt mest stabil bestand gjennom de siste 20-30 årene. Hekker fortsatt vanlig ved alle større vann, men også ved grøfter og annen våtmark i jordbrukslandskapet. Noen par hekker dessuten årvisst ved sjøen og på holmer i lune omgivelser.

Rødstilk. Sammenlignet med skjebnen til heilo, småspove, storspove og vipe i Karmøyheiene, har rødstilken klart seg forbausende bra. Den er likevel under press og bestanden langt mindre enn ved utgangen av forrige århundre. Rødstilken har den fordel at den takler en større bredde i hekkebiotoper enn mange andre vadere. Den kan finne seg til rette på holmer (i ternekolonier), på strandenger, på restmark i jordbrukslandskapet og i de fleste typer av myr og våtmark.

2015: Overvintring: Totalt 3 individer rapportert til Artsobservasjoner i tida 1.1.-18.2, alle i januar: Åkrasanden, Stavasanden og Kveitevika. Første vårobservasjon: 1 Tarevika 18.4 (AO). Ved utgangen av måneden var det ennå kun registrert 3 rødstilk i Karmøy i april (AO). Hovedankomst først fra ca. 5.5 da den begynte å innta hekkeplassene. Trolig ett hekkepar på Føynå, sett 27.5 (AO). 4 Nes, 6 Tarevika 24.6 (AO). Ble funnet hekkende på forventede steder i heia.

Storspove. Den årlige overvintringsflokken som pleier å raste på Stavasanden talte på det meste 9 individer i løpet av perioden 1.1.-15.2. Ellers ett funn fra Salvøy og flere observasjoner av 1-2 individer i området Sæbø-Føynå (AO). På Føynå ble en flokk på 11 talt 20.2 (AO). 4 Håvik 30.3 (AO). Flokk 7 ved Tarevika 16.4 (AO). Fortsatt ingen større flokker og få på hekkeplassene: 1 Liknes, 2 Nes og 5 ved Tarevika 18.4 (AO). Under vårtrekket ble største flokken på kun 11 sett 29.3 overflygende Hop (AO). Det lave antallet av vårobservasjoner kan være en pekepinn på hvordan det står til med hekkebestanden. Et mulig hekkepar på Føynå hvor en ble sett 27.5 (AO). Flokk på 12 på Nes 24.6 (AO) trolig tegn til begynnende flokkdannelse av høsttrekkere.

Småspove. Utgått som hekkefugl. Vanlig hekkefugl på Karmøy i forrige århundre. Årets observasjoner: 1 ved Heiavatnet 10.5 (AO). 1 overflygende Tarevika 3.6 (AO).

Enkeltbekkasin. Fortsatt vanlig hekkefugl, men nedadgående trend. 2015: Overvintring: Totalt 14 individer meldt inn til Artsobservasjoner i tida 1.1.-20.2, flest på Søylå, Velde 18.1. med 4 fugler. Medio var mars det ennå ingen tegn til ankomst til Karmøy. Den første med sang/spill notert på Føynå 25.3 (AO). 3 Føynå 9.4 og 4 samme sted 20.4(AO). Oppføringene i Artsobservasjoner for vinter og vår er så sparsomme at det ikke er mulig å se når vårtrekket har foregått.

Brushane. (Tidligere hekkefugl?)

Skal ha hekket sparsomt på Karmøy i forrige århundre fram til ca. 1980 (J. Simonsen m.fl.). Årets observasjoner: 3 i Tarevika 5.-6.5 (AO).

Hettemåke. Svært vellykket hekking i Bøvatnet flere år på rad skyldes utvilsomt helårjakt med minkfeller i området. Få hekkeplasser gjør likevel hettemåken svært sårbar i Karmøy. Årsakene til opphør av hekking i Tjøsvollvatnet er ikke klare, men den store gjeddebestanden kan være en viktig faktor. 2015: Stort antall til å være vinter: 18 i Tarevika 18.1 (AO). Ingen observasjoner fra Karmøy i perioden 19.1.-14.3. De første ankommer: 18 i Bøvika og 5 ved Åkrasanden 15.3 (AO). 35 ved oppdrettsanlegget ved Føynå 21.3 (AO). 70 individer ved oppdrettet ved Føynå 6.4 (AO).

De første (20) på hekkeplass: Bøvatnet 7.4 (AO). 45 på hekkeplass i Bøvatnet 17.4 (AO), 22 individer i kolonien i Heiavatnet (AO) og 3 par med reirbygging på Litle Sandholmen, Åkrasanden 10.5 (AKV). Stort antall: 220 på hekkeplassen i Bøvatnet 4.5 og 120 samme sted 16.5 (AO).

Anslått hekkebestand på 90 par til stede i Bøvatnet 5.7. Mange unger nå flygestore og liggende på vatnet eller i sivkanten. Altså nok en vellykket hekkesesong her. Ingen hekkinger ellers på Nord-Karmøy eller ved ferskvann på Sør-Karmøy. På Flataskjer, Salvøy har 3 par gått til hekking sammen med ternene og ca. 5 par hekker på Litle Sandholmen der de første ungene var flygestore 5.7.

Tyrkerdue

Sterk tilbakegang siden 1990-årene og er nå på kanten til å forsvinne som hekkefugl i kommunen. De siste skansene er Åkraområdet (Mannes-Stol) og Norheim-Vormedal. Årsaken til bestandskollapsen er ikke forstått. 2015: Bare 3 registreringer i løpet av vinteren på Artsobservasjoner (januar-mars): 1 Langåker 1.1., 6 Grunnevik, Åkrehamn 5.1 og 2 Norheim 26.1. Vårfunn: 2 Sevland 14.4 og 3 ved Tjøsvollvatnet 1.5 (AO). 1 sammen med ei turteldue på Føynå 15.5 tyder på trekkankomst (AO).

Karmøy var blant de første stedene i landet hvor tyrkerdua etablerte seg under ekspansjonen mot nord i Europa fra midten av forrige århundre. Den hadde en eventyrlig framgang som hekkefugl hos oss inntil bestanden uventet og raskt kollapset og nå nesten er borte. Stol 21.9.15.

Gjøk. Jevn tilbakegang over lang tid. Lokale årsaker er ikke funnet. Vårens første gav lyd fra seg i Vik og Ershaug 1.-3.5. Hørt eller sett på følgende lokaliteter videre i mai: Tjøsvollvatnet, Dyrland, Tjøstheim, Nordstokke, Mannesmarka, Mjåvatn (Sandhåland), Stiklene øst og Veia sentrum med 3 på en gang 17.5. Folk rapporterte om «mye gjøk» i Skudenes-området i mai-juni, sist hørt 30.5 i Syreneset (K. H. Bjørnstad).

Hubro. Fortsatt til stede i gamle og velbrukte revirer i kommunen, men mange hekkeplasser som var i bruk fram mot slutten av forrige århundre, har stått tomme siden. Synes å ha skiftet litt på tilholdssteder og reirplassering i forhold til før. Påfallende er nyere hekkinger i mer åpent og flatt terreng i forhold til før – og nærmere innmark. Ungeproduksjonen har vært svært lav de senere årene og neppe nok til å opprettholde bestanden på sikt. Årsaken til den lave produktiviteten kan være nedgang på byttedyr som fiskemåke, tjeld, vipe og ender.

Jordugle. Mange år siden forrige påviste hekking. Kun to observasjoner ble notert i årets tre første måneder: 1 N-Karmøy i februar og 1 Sandve i slutten av mars.

*Tårnseiler. Få hekkeplasser, stabil bestand. De første ankom Karmøy og Rogaland 5.5 da 1 ble sett overflygende Brekke (AO). Forsvant tidlig fra hekkeplassene, noe som kan være tegn på at det miserable sommerværet kan ha spolert ungenes muligheter til å leve opp.

Sanglerke

Beitemarkene vest for Hilleslandsvatnet huser fortsatt mange hekkende sanglerker. 16.3.2014.

Det lyser fortsatt ikke rødt for sanglerka i Karmøy. Selv om den er presset bort fra mange av de mest aktive jordbruksområdene, har den klart seg godt i utkantene, på beitemark og ikke minst i beita lynghoi. Noen få overvintret ved Tarevik:. Største flokk på 6 individer 6.1 (AKV).

De første trekkankomne var trolig en flokk på 28 ved Tarevika 17.2 (AO). Artsobservasjoner viste 4.3 at sanglerka var en av få tidligtrekkere som lå inne med et antall godt over snittet for perioden 2007-14. Flokk 30 ved Tarevika 8.3 ble vårens største(AO). Flokk 15 Hillesland 2.4 (AO). Flokk 20+ Medhaug 15.4 (AO). De første hørt syngende fra 12.3. 1 syngende Burmaveien 16.4 (AO).

Sandsvale. Har aldri hatt noen stabile, gode kolonihkkeplasser i Karmøy. Arten finner likevel «nødløsninger» hvert år der et fåtall par går til hekking i midlertidige sand- eller grushauger, skjæringer i industriområder eller veikanter. Sandsvala er inne i en svak periode for tida, og kan fort utgå som hekkefugl. Kunstige reirplasser har vært rigget til med hell andre steder og burde vært forsøkt hos oss også. 2015: Første notering i Rogaland: 1 Litla Stokkavatnet 13.4, første i nordfylket: 1 Storavatnet, Tysvær 18.4 (AO). Karmøys første: 5 Tjøsvollvatnet 21.4 (AO). Hekkende i veiskjæring på Husøy og ved steinbruddet, Hillesland.

Taksvale. Har aldri hatt noen stor hekkepopulasjon i Karmøy, men likevel årlig og med relativ små endringer. Hekker både i bysentra og ved gårder. Et typisk trekk hos arten er hekking på værutsatte bygninger nær sjø – uten at denne preferansen lett kan forklares. De første fire observasjonene i Rogaland kom fra sørfylket 19.-20.4 fulgt av det neste funnet som ble 1 ved Tjøsvollvatnet 21.4. Hekker i Skudeneshavn og på gård nær Gåsavatnet, Kvalavåg, 5.7.

Heipiplerke. Har en stor og levedyktig bestand i Karmøy, men hekker fåtalligere enn for noen tiår siden. 2015: Noen få overvintret på strekningen Stavasanden-Tarevika. Største flokk i perioden 1.1.-18.2 ble 7 individer ved Tarevika 18.1. Første sikre vårankomst til Rogaland: 15 individer Utsira og 4 Føynå 31.3 (AO). Per 6.4 ennå få Karmøy-observasjoner. 22 Føynå 14.4 viste at trekket var godt i gang. Nå på plass og syngende i hekkeområdene med f.eks. 5 i Beiningen 16.4 (AO).

Svartryggerle. Fåtallig, men nå årlig hekkefugl, ofte i blandingspar med linerle. Vinterfunn: Ei med tilhold i Tarevika 18.-21.1. Oppgang i observasjoner i forhold til tidligere i vinter på Jæren, kan tyde på ankomst av de aller første vårtrekkerne fra 21.2. Første registrerte vårfunn i nordfylket ble 1 Utsira 1.3(AO). 1 Ferkingstad havn 15.3 og 2.4 (AO). 1 Tarevika 16.4 (AO). Hele 5 svartryggerler på Utsira 19.4 (AO). 3 Hillesland 22.4 (AO). 1 med mat for unger i Tarevika 3.6 (AO).

Gulerle (sørlig/engelsk). I Karmøy visstnok kun påvist hekkende ved Tarevika, Langåker, hvor den fortsatt påtreffes årlig. Arten kan fort helt utgå i Karmøy. Gulerle er avhengig frodige enger med produksjon av gress- eller grønnsaker – noe som samtidig er livsfarlige biotoper! Årets første observasjon: 1 sørlig gulerle syngende ved Tarevika 19.5 (AO). 2 engelsk gulerle ved Tarevika 7.6 (AO). 1 sørlig gulerle Tarevika 19.7 (AO).

Fossefall. Uregelmessig hekkefugl på noen ganske få lokaliteter i Karmøy, vanligst i Brekkevassdraget. Ingen observasjoner fra 2015 meldt inn.

Steinskvett. Fortsatt tallrik hekkefugl i Karmøy, men nedgang sammenlignet med slutten av 1900-tallet. Årets første til Karmøy: 1 Føynå 14.4, 1 Langåker 15.4 (AO). 2 i Beiningen 16.4 (AO). Flere ankom de solrike dagene 18.-20.4. Hele 12 på Føynå 22.4 (AO). Stort antall: 30 Føynå 27.4. Reirbygging notert (AO).

Buskskvett. Fortsatt vanlig hekkefugl, men mindre tallrik enn for 10-15 år siden. Den første sett 1.5 på hekkeplass på Longamy, Sandve (AO). De neste ti dagene fyltes de tradisjonelle hekkeområdene opp. Ser ut til å ha kommet tilbake i godt antall denne våren. 6 individer langs Mjåvatnveien (Kvitamy) 15.5 (AO).

Svartstrupe. Fåtallig, men årlig hekkefugl i Sør-Karmøys heiområder. En ved Stavasanden 1.1.-21.1 (AKV m.fl.). Et par Sandhåland 5.2 (AO). Neste observasjon fra nordfylket, og trolig første tegn på vårtrekk, ble et individ på Utsira 2.3 (AO). 2 Føynå 9.3 (AO). En i aktuelt hekkeområde ved Burmaveien 22.4 (AO). 2 i hekketerreng ved Nedre Brekkevatnet 3.5 (AO). 1 Langåker øst 31.5 (AO).

Rødvingetrost. Tydelig nedgang i hekkebestanden de siste årene, men er fortsatt en vanlig hekkefugl hos oss. Tilbakegangen er ikke så dramatisk som for gråtrosten, noe som kan forklares med at den ikke hekker i lett oppdagbare kolonier slik som gråtrosten. Dessuten aksepterer den et videre spekter av naturtyper å hekke i.

Gråtrost. Ei rødliste for Karmøy ville hatt gråtrosten i kategori «Sterkt truet» (EN). Alle store kolonier er borte og hekkebestanden har falt sakte, men støtt i mange år. Det er ingen grunn til å tro på en endring i denne trenden, så arten står dermed i fare for å utgå. Det er utvilsomt flere både flygende og firbeinte predatorer som har ansvar for nedgangen og for utryddelse av tidligere kolonier med flere titalls par. Hekking på bakken er for lengst opphørt. Granrekker i åpent jordbruksland er den vanligste hekkebiotopen for tida. Mårfjakt er essensielt for å få stoppet nedgangen.

Gråtrosten hekker fortsatt i små kolonier over det meste av kommunen, men fortsetter utviklingen som er på gang, er det stor fare for at den vil være borte som hekkefugl om få år. Gråtrosten er hos oss helt avhengig av jordbrukslandskapet. Langåker, 13.11.15.

2015: Største vinterantall i Karmøy: Flokk 400 Kvilhaug 18.1.15 (AO). Første større vårflokk i nordfylket: 300 Utsira 11.4. Sparsomt med trekkende flokker i Karmøy i løpet av våren. Hekking registrert på Mjølhus og Tjøsvoll.

Ringtrost. Fram til 1980-årene årlig og ganske vanlig hekkefugl i Karmøys heilandskap. Ikke påvist hekkende på 2000-tallet. Vinterfunn i Karmøy er sjeldne, men 1 ble sett Ådland 18.1 (AO) 3 vårobservasjoner i Karmøy i april mellom 14. og 29.4.

Gresshoppesanger. Etter syngende fugler å dømme, hekker den årlig i lite antall og på få lokaliteter på Karmøy. Første i år: 1 syngende ved Nordvatn 27.5 (AO). Videre hørt på Håland og Langåker.

Myrsanger. Sjelden, men muligens årlig hekkende på Karmøy. I 2015 hørt syngende på tre lokaliteter: Tjøsvollsumpen, Landanestjern og Storestemmen, Bygnes (AO).

Gråfluesnapper. Årlig hekkefugl i Karmøy, foretrekker å hekke ved hus og i hager/åpen, i gammel (furu)skog i eller nær jordbruksstrøk med beitedyr. Kun 3 funn (4 individer) notert under vårtrekket 12.5-1.6 (AO). Et par varslet Blikshavn nord 13.-14.6. Blikshavn-paret varslet fortsatt 5.7 – reir i hage. Samme dato reir med 4 egg i stubbe i Vestre Stikleskogen på samme sted som i fjor da den også hekket seint. Det var ingen antydning til fugler eller påbegynt reir ved kontroll av reirplassen 14.6.15.

Svarthvit fluesnapper. Har ikke hekket i Karmøy de siste årene. Årsaken til dette synes å ha sammenheng med ugunstige værforhold og en generell tilbakegang av bestanden over et stort geografisk område. Når bestanden generelt er liten eller i tilbakegang, merkes dette først i ytterkanten av utbredelsesområdet. Årsaken til opphør av hekking i Karmøy skyldes altså ikke lokale forhold. Hekker fortsatt i Tysvær. 2015: Kun 4 funn (individer) sett under vårtrekket (AO).

*Tornskate. Årlig hekkefugl i lite antall og på begrensa lokaliteter. Foretrekker einerrick hei med småtrær (gran) og vierkratt i tilknytning til myr og vann – og gjerne nær eller i sauebeite. Eneste mulige tegn til hekking i 2015 var 4 individer (familiegruppe?) på Longamy, Sandve i begynnelsen av august (AO).

Stær. Langsamt avtagende hekkebestand over lang tid, men ennå ikke alarmerende lav bestand. Hekket tidligere vanlig også på bakken, i fjellsprekker, røyser og murer, ja til og med under steiner. Dette er så godt som slutt fordi den ikke lenger får fred for rovdyr. En annen årsak til tilbakegangen kan være færre lagelige hekkeplasser på bygninger.

2015: På grunn av mange overvintrende flokker vinteren 2014/15 var det vanskelig å avgjøre når de første trekkflokkene nådde våre kanter, men i løpet av de første marsdagene skjedde det en økning i Rogaland med f.eks. en flokk på 400 i Hå 2.3, 80 på Erland i Tysvær og 25 på Utsira 1.3 (AO). Den største vinterflokken på Karmøy bestod av hele 700 individer notert på Kvilhaug 18.1 (AO). Syngende på Nordstokke 8.3 (AKV). Per 15.3 ennå ingen vårflokker på tresifret tall. Flokk 200 Nordstokke 22.3 (AKV) og 150 i Tarevika 29.3 (AO). 22-25 på Føynå 15.5 og 1.6 (hekkebestanden?)(AO).

Pilfink. Spredt hekking over hele kommunen. En innskrenking av utbredelsen har skjedd i løpet av 2000-tallet, men (ennå) ingen alarmerende utvikling på gang. 2015: Største antall notert i årets tre første måneder: 10 Veia 1.1, 8 Stavasanden 27.3 (AO).

*Tornirisk. Har en stor og livskraftig hekkebestand i Karmøy. 2015: Kun en vinterobservasjon: 1 ved Tarevika 22.1. Begynnende vårankomst: 4 ved Tarevika 26.3 (AO). Per 6.4 kun 6 observasjoner (9 individer) i Karmøy til nå i vår (AO). Flere kommer: 12 Føynå 9.4 og 18 samme sted 14.4 (AO). 20 ved Tarevika 16.4 og 28 på Føynå 20.4 og 25 samme sted 27.4 (AO). Stort antall: 40 ved Tarevika 22.4 (AO). 15 ind. og reirbygging notert Føynå 29.4 (AO). Samme antall 15.5 på Føynå (hekkebestanden?).

Bergirisk

Bergirisk har en svært snever utbredelse i Norge og Europa og en art vi burde passe ekstra godt på. Ferkingstad, 16.11.15.

Er helt på kanten til å utgå som hekkefugl i Karmøy. Langsom og jevn tilbakegang på 1990-tallet, siden bratt ned. Siste kjente reirfunn fra Kavholmane, Veia i 2009. Årsakene til bergiriskens triste skjebne hos oss er ikke forstått, men kan ha sammenheng med skogstilvekst og forbusking som har favorisert bergiriskens nære slektninger tornirisk og brunsisik. 2015: Flokk 6 Ferkingstad 24.1 ble eneste vinterfunn. Ingen vårobservasjoner per 6.4 i Karmøy karakteriserer artens stadige nedadgående bestandsstatus hos oss. To overflygende Føynå 9.4 og 9 næringssøkende 20.4 (AO). 8 Føynå 22.4 og 27.4 (AO). Fem samme sted 12.5, to 1.6 og tre 17.7 (AO).

Observasjoner i vår kan tyde på at håpet ikke er helt ute for bergirisk som hekkefugl i Karmøy. Et par er sett med tilhold på gammel hekkeplass ved Ådnafjellet i mai (J. Simonsen) og ellers 4 i hekkebiotop på Føynå 6.5 (AO) og 5 næringssøkende på Kvilhaug 9.5 (AO). 3 Føynå 27.5 (AO).

Brunsisik. Har en stor og livskraftig hekkebestand i Karmøy, men har avtatt noe de seneste årene. 2015: Med unntak av ett individ på Veia 31.1 var arten fraværende denne vinteren. Trekkankomst fra slutten av april med størst antall notert Føynå 27.4 med 20 individer (AO). Få observasjoner fra vårtrekket sammenlignet med de siste årene.

Stillits. Har øket i antall de siste årene, og ble for første gang påvist hekkende på Karmøy i år (Blikshavn, N. M. Stava). Hekket etter alt å dømme i Røyksund i 2014 (AKV). 2015: 8 observasjoner i løpet av perioden 1.1-10.5 med flest (6) på Aksnes 3.2 (AO).

Sivspurv. Vanlig hekkefugl i Karmøy, ingen illevarslende tilbakegang å spore (ennå). Årets første ble notert ved Tarevika 21.3, hovedankomst til Karmøy fra 12.4 (AO).

Gulspurv. Hekker spredt over hele kommunen, men antallet er lavt. Er «smal» i sitt biotopvalg. I Karmøy er hekkeplassene i stor grad knyttet til et mosaikkpreget kulturlandskap med busker, (løv)treklynger, lyngmark og beitemark. Slikt terreng finnes langs Øst-Karmøy, i Kvalavågområdet og på fastlandet. 2015: Største antall i årets tre første måneder: 14 syre 11.1 og 6 Blikshavn 22.3 (AKV). Videre (vårfunn): 4 ved Vassbrekkevatnet 12.4 (AO), 1 par på foringsplass Bygnes 10.5 (AKV).

Gulspurven er ganske kresen med hensyn til både hekkebiotop og næring. Småskalajordbruk med teigblanding og innslag av buskmark og løvskog synes å passe den godt. Hekker gjerne i gjengroingslynghei i Karmøy når slik grenser mot beitemark. Kommer sjelden inn på foringsplassene om vinteren, vil helst klare seg på andre frøtyper enn det den finner der. Denne knallgule hannen var i en flokk på 6 på Hillesland. 13.12.15.

Videre vernearbeid

Tiltakene må styrkes

Det er åpenbart hva den negative langtidstrenden for vipa i Karmøy i hovedsak skyldes: Det vokser opp for få unger. Og en hovedårsak til det igjen er de nærmest håpløse hekkeforholdene på de intensivt drevne jordbruksarealene; tidsvinduet for vipene blir for lite og mange bønder ser ikke ut til å bry seg i tilstrekkelig grad om å legge til rette for at vipene skal klare å få avkom på vingene. Vi har sett eksempler på at reir med egg og unger blir kjørt ned som følge av arbeidsoperasjoner på åker og eng. Uttørking av våtmark og forsumpa beite/eng fortsetter i stor stil. Enkelte bønder som tidligere har vist interesse for vipeprosjektet, viser få sesonger seinere ingen tegn til å ta hensyn, verken med å markere reir eller på andre måter treffe tiltak som kan redde vipekull. Slik tale kan føles urettferdig, men nøkkelen til om vi fortsatt skal ha hekkende viper i Karmøy, ligger hos bonden. Samtidig er vi ikke ut etter å gå i rette med de som driver jordbruk etter vår tids standard og krav. Vi er avhengig av et godt samarbeid. Det er likevel vår plikt å si i fra. Skal vi sammen lykkes, må mer gjøres enn hittil.

Norsk jordbruk er innrettet slik at det ikke skal svare seg å ta hensyn til det biologiske mangfoldet. I praksis synes kun effektivitet og maksimal utnyttelse av jorda å bli velsignet av myndighetene. Virkemidlene miljømyndighetene stiller opp med for å motvirke de negative konsekvensene av den hardtslående jordbrukspolitikken er for puslete. Det er rett og slett ikke vilje til å bruke nok penger på vern. Før man kommer dithen at det er minst like god økonomi å «dyrke» vipe og storspove som gras og poteter, vil bestandene av de rødlista fuglene i jordbrukslandskapet fortsette nedgangen. Vi har sett det før med tidligere hekkfugler i Karmøy. De har forsvunnet etter samme mønster som vipa nå følger: brushane, myrsnipe, heilo og småspove. Borte, trolig for godt, alle sammen.

Har ikke direktoratet skjønt hva folk velger dersom de taper penger på å ta vare på fuglelivet i åker og eng i forhold til bare å peise på? Hvem vil ha ekstra bryderi for en slankere bankkonto? Miljødirektoratet og andre som jobber med offentlig naturvernpolitikk, har kanskje ikke helt fattet hvor akutt situasjonen for vipa og de fleste andre vadefuglene i kulturlandskapet er. Varsellampene har lyst lenge, og man trenger ikke være stor profet for å skjønne at det fort kan gå med vipa som med heiloen og åkerriksa hvis det ikke settes inn mye heftigere vernetiltak, inkludert økonomiske virkemidler. Virkemidlene som har vært brukt i redningsaksjonen for kulturlandskapets fugler til nå – ikke minst de økonomiske, har vært altfor slappe. Den innsatsen og de botemidlene som vil måtte settes inn for å stanse tapet av det biologiske mangfoldet, har en prislapp, en svært høy prislapp. Er myndighetene villige til å betale det redningsaksjonen koster?

I tillegg til de direkte menneskelig relaterte problemene til vipa, skjer de naturlige habitatendringene forbausende fort for tida. Uten direkte menneskelige inngrep har det vist seg at godt fungerende hekkplasser på få år forvandles til det ubrukelige for vipa. Dette ser ut til å skyldes stor hastighet i gjengroingen av våte lokaliteter – en prosess som selvfølgelig påskyndes ved opphør av beite. Den hurtige tilveksten og spredningen av lyssiv, har lagt mye mark øde for vipa. Det samme har takrør, vier og bjørk. Et massivt restaureringsarbeid og årlig skjøtsel må på agendaen.

Vern vipa har også en videre jobb å gjøre. Med økonomisk støtte fra Gassco er mulighetene for å få gjort mer til stede. Men det kreves mer enn 20 000 kroner i året for å lykkes. Det må større innsats til for å få flere bønder med på laget, og media må brukes bevisst. Det kreves også mer tid til oppfølging i felt, rapportskrivning og tett samarbeid med kommunenes naturforvalter. Man må velge ut tiltak som har vist seg å fungere – og eventuelt tillegge nye – og virkelig stå på for å få disse gjennomført. Jobben er så tidkrevende at alt arbeidet kan ikke utføres som ulønnet fritidssysse, det må gis økonomisk kompensasjon til de som bruker mye tid på prosjektet.

Rådgiving til bønder

Hva vipa trenger for å oppnå vellykka hekking:

- Ivareta og skjøtte tradisjonelt brukte vipebiotoper. Fuktig beitemark er særdeles viktig i Karmøy.
- Benytte tilskuddsordninger for å erstatte økonomiske tap ved å tilpasse beitetrykk og operasjoner på åker og eng slik at vipa får best mulige forhold for ruging og ungepass (slutten av mars til midten av juni).
- Lete opp og beskytte/markere reir under jordbearbeidelse/såing.
- Unngå å plante trær og hekker i eller nær hekkeområder, eventuelt fjerne busker og trær som sprer seg inn.
- Bar bakke (gjenlegg, åker, restområder) eller kortvokst gras (beitemark, sprøyta/nysådd eng).
- Lett beitetrykk. Viper med reir på åkrer lokker ofte ungene med seg til beitemarker for at de skal finne nok mat.
- Massevis av jord- og bakkelevende småkryp: meitemark, biller og deres larver. Fuktig gras- og beitemark er viktigste kilden for slik føde.
- Fred fra rovdyr

Implementering:

- Avsette areal. La et område som grenser til beitemark og hvor det ennå finnes viper "forfalle" til forsumping. Hindre etablering av høyere vegetasjon ved svakt beitetrykk (særlig utenom hekketida). Eller pløy opp området i oktober-november eller før vipene ankommer i februar og la det ligge til etter hekkesesongen. En annen mulighet er å brakke området ved hjelp av sprøytemidler og eventuelt pløye etterpå slik at en hindrer rask plantevekst utover våren – noe som forringer vipas betingelser for vellykka hekking. Unngå slått og dyrking i og nær det avsatte arealet.
- Skjøtte beitemark. Mange vipereir og unger blir trampet ihjel av beitedyr. Dette skjer særlig dersom det er mer enn en ku per mål i tida april-juni. Hardt beitetrykk av kyr eller sauer fra sensommer og fram mot neste hekkesesong er en fordel for vipa.
- Lage, restaurere eller ivareta næringsrike myrer og fuktig beitemark. Vipene finner mer mat på fuktig mark enn på tørr. Hev grunnvannsstanden f.eks. ved å blokkere grøfter eller bekkeutløp. Bare deler av området kan utformes slik, små fuktige partier er bedre enn ingen for unger på matleit.
- Såing av grasfrø så tidlig som mulig om våren er en fordel for vipa. Den kan da legge reiret i åkren og få nok tid at ungene klekkes før grasets har vokst for høyt og tett. Deretter kan vipeforeldrene ta ungene med seg til nærmeste beitemark hvor ungene har rikelig tilgang på mat.

Katten - kjæledyr og effektivt rovdyr på samme tid. Tror vi alle hadde blitt forskrekket om vi fikk vite tallene for hvor mange fugler og fugleunger Karmøys katter dreper i løpet av et år. Pus vet tydeligvis at han ikke har noen kjangse på de to sandloene i helt åpent lende og går uinteressert forbi. Vi ser et høstsådd gjenlegg som kan virke som ei økologisk felle for vipene som liker dette underlaget for reiret om våren. De glemmer at gresset fort vokser dem over hode og ofte blir høstet før hekketidas slutt. Kvilhaug 16.9.13.

Stanse tap av biologisk mangfold

Stans i tap av det biologiske mangfoldet i Norge, har i mange år vært et mål for regjeringen.

-På et møte i 2002 bestemte de 188 landene som har signert FN-konvensjonen om Biologisk mangfold at de innen 2010 skulle "oppnå en signifikant reduksjon i den nåværende hastigheten på tapet av biologisk mangfold på globalt, regionalt og nasjonalt nivå". Dette målet ble forsterket på ministerkonferansen for Miljø i Europa i Kiev i 2003 til å stanse tapet av biologisk mangfold i Europa innen 2010. Den norske regjeringen har adoptert denne målsettingen. Målet om fullstendig stans i tap av biomangfold innen 2010 ble gjentatt av Stortinget med Stortingsmelding nr. 21 (2004-2005). *Hentet fra forskning.no*

Målet ble selvsagt ikke nådd, og et nytt tilsvarende mål ble satt for 2020. Allerede nå i 2015 innses man visst at heller ikke dette målet er oppnåelig.

Samtidig som regjeringen la frem et historisk dårlig miljøbudsjett for 2015, pågikk et FN-toppmøte i Korea om en av de største miljøutfordringene vi står ovenfor: tapet av biologisk mangfold. 193 nasjoner, deriblant Norge, deltok. De var enige om at vi behøver en økt innsats for å stanse tapet av biomangfold.

-I 2010 ble politikere fra alle medlemslandene i FN-konvensjonen om biologisk mangfold (CBD) enige om en ny, tiårig plan for bevaring av det biologiske mangfoldet. Den oppdaterte planen består blant

annet av 20 nye mål, også kalt Aichi-målene, om bevaring av klodens biologiske mangfold. Den offisielle oversettelsen av Aichi-målene kan leses her: <http://sabima.no/nagoya-avtalen>

-Akkurat som statsbudsjettet viser, sitter det langt inne å faktisk gi penger til tiltak som vil bidra til å begrense tap av biomangfold, som til skogvern, miljøkompetanse naturforvaltende organer som kommunene, handlingsplaner for spesielt utrydningstruede arter, skjøtsel av artsrik kulturlandskap og kartlegging av natur for å vite hvor vi finner de mest verdifulle naturverdiene. Like langt inne sitter det å redusere miljøskadelige subsidier som også er et Aichimål. *Hentet fra sabima.no, 3.11.14.*

Det er opplagt at noe svikter i de nasjonale planene når årene går og tapet av biologisk mangfold bare fortsetter. En viktig grunn tror vi er at man ikke forankrer planene tilstrekkelig i lokale prosjekter i de enkelte kommunene. Med øremerkete midler til allerede oppgående prosjekter og incentiver til nye konkrete tiltak i nærmiljøet, ville man vært godt i gang.

I kulturlandskapet lider tjelden under de samme problemene som vipa, og den har forsvunnet i samme takt. Store deler av Karmøys innmark og beitemark er nå uten hekkende tjeld – hvor det for 20 år siden var et par på hver knaus - nesten. Området Falnes/Beiningen er et godt og trist eksempel på at heller ikke tjelden har taklet det økte predatorpresset. Trofast har parene kommet tilbake til reirplassene sine år etter år, men har ikke fått fred til å fostre opp unger. Fortsetter utviklingen, vil tjeldens dager i våre jordbruksområder snart være over. Å stanse tapet av biologisk mangfold, trenger ikke alltid være så vanskelig. For tjelden og vipa sin del kan det gjøres enkelt: Holde rovdirene borte!

Frodige våtmarker prioriteres

På denne myra ved Killingtjørn, Tjøsvoll øst, vokser det fortsatt årlig opp vipeunger. Slike beita, næringsrike våtmarker er gull verdt for vipa, men de finnes snart ikke lenger i kommunen. Alt må gjøres for å støtte bøndene i å pleie slike biotoper, slik at de ikke gror igjen.

Regjeringen og Stortinget fastsetter ambisjonsnivået i miljøpolitikken. Miljøpolitikken er delt opp i ulike resultatområder med konkrete nasjonale mål. To av disse målene, «frodige våtmarker» og «hav og kyst» jobbes det konkret for i Karmøy gjennom Vern vipa og Mink- og sjøfuglprosjektet. Miljødirektoratet har viktige oppgaver som skal bidra til å nå målene på disse områdene:

- stabilt klima og styrket tilpasningsevne
- mangfoldige skoger
- storslåtte fjellandskap
- frodige våtmarker
- giftfritt miljø
- aktivt friluftsliv
- verdifulle levende kulturlandskap
- hav og kyst
- livskraftige elver og innsjøer
- avfall og gjenvinning
- ren luft og mindre støy

Om «frodige våtmarker» skriver miljødirektoratet:

-Mangfaldet av naturlege våtmarker skal takast vare på eller gjenopprettast innanfor deira naturlege utbreiingsområde, og slik at alle arter førekjem i levedyktige bestandar. Det genetiske mangfaldet og viktige økologiske funksjonar og tenester skal takast vare på. Les mer: <http://www.statsbudsjettet.no/>

Gode intensjoner, planer og målsettinger mangler det ikke på. Spørsmålet man må stille seg nå som før er likevel: Hvilke ressurser blir overført til kommunene for at konkrete vernetiltak der skal kunne settes ut i live slik at målene til departement og regjering kan nås?

Også for «hav og kyst» er målsettingene lysende, men vil det berge Karmøys trua sjøfugler?

-Det er nødvendig med helhetlig økosystembasert forvaltning for sikre bestander av sjøfugl. Dette innebærer et felles ansvar for å sikre levedyktige bestander med løpende involvering fra alle sektorer. Vår rolle, som forvaltningsmyndighet, premissleverandør, rådgiver og kunnskapsformidler, forutsetter god dokumentasjon, både med henblikk på økosystemenes tilstand og dynamikk. Sentrale utfordringer relatert til disse rollene er å få alle aktører til å bidra innenfor områder der kunnskapsmangel er en utfordring, å tenke helhetlig med en felles forståelse i forhold til forvaltning av sjøfugl og å synliggjøre sjøfugl og deres direkte tilknytning til de marine økosystemene. Mer om tema her: <http://www.miljodirektoratet.no/no/Tema/Arter-og-naturtyper/Sjofugl/Forvaltning-av-sjofugl/>

Miljødirektoratet med planer og tiltak

Miljødirektoratet skriver om sin innsats i kulturlandskapet:

«Kulturlandskapet er alt landskap påvirket av mennesker. Naturtyper eller gamle kulturmarker er i ferd med å forsvinne på grunn av endringer i kulturlandskapet. En rekke planter, insekter og dyr fins bare i dette landskapet. Miljødirektoratet samarbeider med landbruket, Riksantikvaren og flere forsknings- og utdanningsmiljøer i vårt arbeid med kulturlandskap. Vi kartlegger, overvåker, gjennomfører tiltak og skjøtsel.»

(Hentet fra: <http://www.miljodirektoratet.no/no/Tema/Kulturlandskap/> 12.5.2015).

Om viktigheten av våtmarker skriver direktoratet følgende:

«Våtmarkene filtrerer og renses vann, fungerer som vannmagasin og som karbonlager. Det er viktig å ta vare på våtmarkene ved vern og bærekraftig bruk. Dette gjør vi ved å sikre at representative våtmarkstyper blir vernet, og ved å utnevne særlig viktige typer våtmark som utvalgte naturtyper. I tillegg må vi sikre at kommunene tar hensyn til våtmarkene i sin arealplanlegging.

(Hentet fra: <http://www.miljostatus.no/Tema/Vatmarker/> 13.5.15).

Økonomisk støtte

Prosjekt Vern vipa fikk i 2015 en avtale med Gassco om å sponse prosjektet med 20 000 kr. Det kan være aktuelt å forlenge avtalen for påfølgende sesonger. Med den nye økonomiske støtten fra Gassco vil vi bedre kunne lykkes med tiltak som kan ha tilstrekkelig innvirkning på vipas muligheter for reproduksjon og bestandsvekst. For at dette skal lykkes er det avgjørende at Vern vipa får ut informasjon til befolkningen. Enda viktigere er det å oppnå en god dialog om vernetiltak med bønder og andre forvaltere av fuglerike jordbrukseiendommer. Uten samarbeid og velvilje er vipa og flere med den dømt til utryddelse.

Med økonomisk kompensasjon til de som blir med på tiltak, som felling av treklynger, restaurering av våtmark og vipevennlig drift, er mulighetene gode for å lykkes. Samtidig må jegere kompenseres for målrettet jakt på mår, mink og rev. En kommer ikke unna skuddpremie og hijakt på rev dersom en skal kunne holde bestanden nede på et nivå som gjør at de kritisk trua bakkehekkende fuglene i Karmøy skal ha en kjangse.

Vedvarende innsats nødvendig

Innsatsen til prosjekt Vern vipa har siden 2010 kartlagt statusen for vipa som hekkefugl i Karmøy. Data tilbake til 1960-tallet er lagt inn i Artsobservasjoner og det er lett å legge merke til den dramatiske nedgangen som har skjedd, særlig etter rundt 1990.

Erfaringene fra prosjektet viser at de tiltakene som har blitt iverksatt ikke har fått i gang noen ny bestandsvekst, men arbeidet har i det minste stanset en ytterligere tilbakegang. De to siste sesongene har antall hekkepar ligget på ca. 200 innenfor kommunens grenser. Det gir ingen grunn til å slappe av. De tiltakene vi har sett fungere må utvides og forsterkes, og nye tiltak må settes i gang om vi skal lykkes med å beholde den karakteristiske vadefuglen i kulturlandskapet vårt. Erfaringene tilsier at har vipa først forsvunnet fra et område, er det stor fare for at den forblir borte. Skal reetablering lykkes må det skje vekst i antall vipere i resterende kjerneområder.

Tiltaksplaner 2016-20

Fram mot 2020 ser Vern vipa for seg en rekke tiltak for å berge vipa og de øvrige sårbare fugleartene i Karmøys kulturlandskap. Klarer vi ikke jobben i denne perioden, er det svært sannsynlig at et vipa og et ytterligere titalls hekkefugler vil forsvinne ut av Karmøys fauna. I løpet av 2016 vil vi utarbeide en statusrapport med verneforslag for samtlige arter på den nye rødlista og for de øvrige hekkefuglene i Karmøy som er sjeldne eller står i fare for å utgå. Målet er en årlig melding, «De sårbare fuglene» som vil beskrive aktuell utbredelse, bestandssituasjon, trusler, bevaringstiltak og måloppnåelse. For vipa vil vi allerede nå peke på hva vi etter 6 års registreringsarbeid og vernearbeid har funnet vi l være mest fornuftig å bruke tid og ressurser på.

Gjenopprette fuktig beitemark og stoppe ytterligere tap av våtmark

Våt, passelig beitet grasmark, fuktig ku- og sauebeite, er det optimale hekkehabitatet til den resterende bestanden av vipe i Karmøy. Det er derfor avgjørende at vi klarer å ta vare på disse lokalitetene gjennom skjøtsel og ved å restaurere andre som har tørket ut eller blitt overtatt av siv og kratt. Vipa krever oversiktlig terreng, derfor må lokalitetene være av en viss størrelse, dessuten må de stå i tilknytning til allerede bebodde vipebiotoper. Det vil selvsagt være en viss mulighet for å få vipere inn i et ubebodd felt dersom dette etter forbedring av hekkeforholdene framstår svært forlokkende på vipere som har mislykkes andre steder eller som ikke har funnet seg til rette på allerede mindre optimale steder.

Skal Vern vipa lykkes med dette delprosjektet, er man nødt for å samarbeide med de som driver eller eier jordene. Ved frivillighet eller gjennom økonomisk kompensasjon for tap av beite og ekstra arbeid, må beiteperiodene og antall beitende dyr avpasses etter områdets størrelse. Det kan være viktig å stenge grøfter for å heve grunnvannsstanden, ellers må jordbearbeiding og bruk av maskiner i størst mulig grad unngås i tiden 1.4-20.6. Kubeiter synes å være hakket bedre enn sauebeiter når man ser etter hvor mange unger per par som kommer på vingene. Dette skyldes to faktorer. For det første: Kyr trækker lettere hull i gressmatta og skaper dermed gode gjemmeplasser for små vipeunger og gir dem lettere tilgang på mat/mark. For det andre: sauer er ofte svært nysgjerrige og kan oppsøke vipere som ruger eller varmer unger. Dermed oppstår det lett fare for nedtråkking. Dessuten er det vist at de kan ete egg. Videre har nok reven større interesse for å sjekke inn i saueflokkene enn den har for å undersøke om det finnes noe å sette tennene i blant beitende kyr.

Fjerne høy vegetasjon og hindre gjengroing

Rekker eller klynger av trær, som blir brukt som hekkeplasser for kråke og skjære eller skjulesteder for rovfugler, må fjernes fra vipelokalitetene om ungeproduksjonen skal forbedres. Et økende

problem i fuktig beite og eng de senere årene har vært den raske spredningen av lyssiv. Vipa skyr denne vegetasjonen fordi den mister oversikten og mattilgangen blir borte. Det samme gjelder selvsagt også for takrørfelt og vierkratt som har begynt å dominere i mange myrer som tidligere ble beitet og derfor kun hadde kortvokst vegetasjon. For å forbedre og gjenopprette aktuelle hekkeplasser for vipa, må det derfor iverksettes en kamp mot siv og buskas. Steder med en restbestand av vipe eller som grenser til hekkelokaliteter må prioriteres.

Reetablering i lynghei og utmark?

Det hekker per 2015 under 10 par viper i det som fram til og med 1980-årene var velfungerende habitater for vipa, nemlig lynghei og torvmyrer. Vipa hekket da f.eks. i Stiklemyrane, i utmarka til Åkra og Vea, samt Stangelandsmarka. Årsakene til at vipa har måttet gi opp hekking i heiene, er mange: 1. Gjengroing som følge av mangel på beiting og brenning av lyng og brake. Fragmentering av det åpne landskapet gjennom skogplanting og tørrlegging av myrer for samme formål. Saueholdet i heia har blitt redusert til fordel for beiting på hjemmebøen, noe som har vanskeliggjort vipas næringstilgang i utmarka. De siste hekkestedene i «gammeldags» lyngmark har vært å finne i prosjektperioden i Daleheia ved Skudeneshavn og ved Heiavatnet. Begge steder foregår det sauebeiting. Hekkesuksessen på de to stedene har vært ned mot null. Årsaken er rovdirene: først og fremst rev og mår som nattlig patruljerer områdene. Med aktivt beiting, noe som en vil få til en fortsettelse av i det nasjonale verneområdet i Daleheia og innen reservatgrensene i Heiavatnet, er kanskje ikke lyngheia helt tapt som framtidig hekkeplass for vipa. Men en kommer ikke unna å ha kontroll på rovdyra, og holde bestandene nede på et overlevingsminimum.

Mer sau i hei og utmark vil være til gagn for mange fuglearter. Men beitetrykket må reguleres, ellers kan fuglene bli skadelidende. Sauer er nysgjerrige dyr og det kan koste fugler dyrt. På bilde en Sandve-sau. 5.10.15.

Eksempel på et svært aktuelt lyngheiområde som dessverre står til forfall, men som kunne blitt en vadefugloase er Veamyrane, mellom Sponberg og Nordvatn. Beiting, brenning og rydding av småskog ville kunne fått tilbake et stort antall fugler med forkjærlighet for noe næringsrik våtmark. Heldigvis er det slik med vipa at forbedring av hekkeforholdene, fører til rask bestandsvekst. Og økning i kjerneområdene er nødvendig for å få spredning ut til nye eller forlatte hekkeplasser. På Fosen-halvøya sør for Røyksund, var få tiår siden et yrende liv av vadefugler, men også av andre bakkehekkende arter som f.eks. fiskemåke og orrfugl. Området er i dag så godt som helt tømt for disse fuglene. Årsaken er den samme som har presset de samme artene bort fra store deler av selve Karmøya: gjengroing, drenering og flere rovdyr.

Opprettholde blandingslandskaper

Etter fuktig beitemark, er den nest viktigste hekkebiotopen for vipa i Karmøy, blandingslandskapet med eng, beite, åker, myrpartier og eventuelt med innslag av brakkmark eller lyngområder. Et slikt område finnes på strekningen Hemnes-Kvilhaugsvik og er hjemstedet til et av kjerneområdene for Karmøys vipebestand. Området huser også mange hekkepar med tjeld, rødstilk, storspove, enkeltbekkasin og fiskemåke. Det bærende elementet i dette landskapet er for vipa og de øvrige vaderne at det finnes fuktig partier innen beitearealet. Også åkermark, nydyrkingsfelt, gjenlegg og ugrasbehandla eng tiltrekker vipa både som hekkeplass og til næringsjakt. Reirplasser og næringssøksområder for både de voksne og for små unger kan gjerne ligge flere hundre meter fra hverandre. Brun åkerjord kamuflerer godt og virker tiltrekkende på vipa som reirplass, men når sola

begynner å tørke opp mold, vil det gjerne bli problematisk for ungene å få tak i mat. Foreldrene trenger da passasjemuligheter til fuktige områder som i sin tid ikke egnet seg for reirplassering.

Åkerland og gjenlegg – problemer og muligheter

Åpne åkrer og sprøyta enger for gjenlegg virker svært tiltrekkende på vipa – både til næringsøk og hekking. Årsakene er nok at jordfargene virker kamuflerende for vipas egg og unger, at den har god oversikt her og dermed lettere får holdt øye med predatorer. I tillegg byr åkrer og gjenlegg på lett tilgjengelige småkryp og meitemark, særlig dersom jorda er noe fuktig.

Åkerareal er det ikke mye igjen av i Karmøy. Korn- og grønnsaksproduksjonen er så godt som over. Det som er igjen av åkerbruk nyttes i hovedsak til dyrking av poteter, gulrot og kål på noen få lokaliteter. De intensive og effektive driftsmåtene levner små eller ingen muligheter for fugler å hekke. Når åkrer eller gjenlegg ligger i ro en stund tidlig på våren, hender det ofte at vipa går til hekking, men alle omgangene med maskinelt arbeid etter egglegging, fører til slutt til at egg og unger blir nedkjørte.

Det koster bonden mye tid og ekstra arbeid å finne reirene og markere disse for unngå at de ødelegges. Reir kan flyttes litt og legges tilbake eller beskyttes mot gjødsling. Dette er gjort med stort hell flere steder de siste sesongene og mange reir har blitt reddet. Dersom bonden fortsatt ikke er ferdig med jordbearbeidelse og såing når ungene klekkes (fra ca. 10.5), er kjangsene små for at noen vil overleve. Det er nesten en umulig oppgave å klare å finne alle ungene i en åker. Det er derfor mye å oppnå for vipa om gjenlegg som skal bearbeides og tilsås om våren, blir ferdigstilt så tidlig som mulig, eller enda bedre: at åker og gjenlegg får ligge urørt en vårsesong. Hvis det sås om høsten, vil gresset allerede være så langt kommet at det fort vokser over hode på vipene om våren – noe som pleier å være fatalt for resultatet.

Avhengig av bønder som tar ansvar

Den migrasjonen som har foregått av vipepopulasjonen fra av hei og utmark inn på bondens mest maskinaktive enger og åkrer, har økt risikoen for sporing av egg- og ungekull. Det er likevel bondens mest produktive arealer som har blitt vipas siste skanse. Overlevelsen på innmarka har over tid vært større enn i utmarka hvor den har blitt fortrent av bl.a. rovdyr og skogplanting. Dermed er man kommet i en situasjon der bondens virksomhet har blitt stadig avgjørende for vipas overlevelse.

Endringene av produksjonsmåter og arealbruk har gått i retning av mindre fuglevennlig drift. Innskrenket åkerareal, hyppigere maskinell jordbearbeidning, monokulturer, økt bruk av kunstgjødsel og pesticider, tørrlegging av sump og fuktenger samt endring av såtid for grasproduksjon fra vår til høst, er alle faktorer som gjør vipelivet vanskeligere enn før. Skal vipa ha en kjangse i det høymekaniserte, moderne jordbrukslandskapet, er bonden nødt for å spille på lag med vipa. Han eller hun må ha blikket med seg for at det kan hekke vipa eller andre fugler på jordene: registrere hvor reira ligger og unngå å gjødsle eller pløye de ned eller kjøre over kullene. Bonden må forsøke å minimere maskinbruk og traktorkjøring i ungetida da det nesten er umulig å lokalisere stedene hvor ungene trykker for å unngå å bli oppdaget. Økonomisk kompensasjon må komme inn i bildet for å erstatte avlingstap, minskede beite og ekstraarbeid.

Innleid arbeidskraft med maskiner som feier over åker og eng i stor fart, har blitt stadig vanligere. Her er det kun snakk om å få gjort en jobb fortrest mulig til størst mulig fortjeneste. Tanke for reir og fugleunger som måtte befinne seg foran traktoren ligger neppe langt framme i bevisstheten hos de fleste. Skal vipeprosjektet lykkes, er det avgjørende at både den som eier og selv driver jordbruket og innleid arbeidskraft og paktere praktiserer vipevennlig forvaltning av jorda. Det er nok vanskelig for mange bønder å akseptere at det er de som er alfa og omega for vipas framtid. Det er lett å forstå

krav om stadig mer effektiv drift for at inntektene skal bli til å leve av, og at dette kan stå i konflikt med ønske om et mangfoldig fugleliv. Det er likevel her løsningen ligger.

Tiltak i industri- og restområder

Kunstige naturområder har etter hver fått en stor utbredelse i Karmøy, og mange av disse er tilholdssteder for en prosentvis høy andel av arters hekkeplasser i kommunen. Sandlo, en av vipas slektninger, hekker nesten utelukkende på industri- og åpne rest/roteområder. Eksempler på fuglerike industriområder: Hydro, Kalstø, Kolstø, Bygnes/Østrem, Veamyra og Husøy. Det som har vist seg mest problematisk i disse områdene og som per dato har ført til at det ikke hekker vipe i disse områdene, er menneskelig ferdsel. Det blir brukt til alle slags fritidssysler fra hundelufting til droneflyging – og til råning. Flere av områdene er solid inngjerdet. Det reduserer faren fra rovdyr. Et godt eksempel er Hydro-området med en av de største sjøfuglkoloniene i Rogaland. Et positivt tiltak i industri- og restområder kan være at kommunalt eide områder ikke blir benyttet til eller utleid til aktiviteter som forstyrrer fuglene i hekketida. Skilting av båndtvang og ferdselsforbud i den mest kritiske fasen av hekketida bør også vurderes. På Hydro er det for tida i gang et arbeid som tar sikte på å legge til rette for å flytte tyngdepunktet for fuglene bort fra produksjonshallene og sørover på halvøya. Dette skal gjøres ved å fjerne skog og sette inn beitedyr. Dette kan også bety nye muligheter for vipe og andre vadere som i dag skygger unna dette området pga. gjengroing.

Utenforliggende årsaker til bestandstap

Noen av problemene til vipa og svært mange andre av hekkefuglene våre som krysser landegrensene gjennom året, ligger utenfor våre muligheter til påvirkning. Det kan være klimatiske forhold som ekstra lange kuldeperioder med snø eller barfrost i overvintringsområdene. Det kan være alle farene under trekket, kollisjoner med alt fra kjøretøyer og kraftlinjer til vindmøller og predasjon – og ikke minst jakt, både lovlig og ulovlig. Dessverre dør ennå et stort antall vipere som følge av lovlig jakt i fire EU-land, verst er Frankrike. Totalt dreier det seg trolig fortsatt om et femsifret tall som blir skutt hver vinter.

Oppfølging og kartlegging

Når flere bønder tar ansvar for å berge vipa og de øvrige hekkefuglene i jordbrukslandskapet, vil Vern vipas innsats etter hvert bli å holde oppmerksomheten rettet mot alle de andre faktorene som spiller inn: overvåking av bestandssituasjonen fra år til år. Virker tiltakene? Hva skjer med bestanden både med hensyn til antall og utbredelse. Hvilke trusler er fortsatt de største? Observasjoner legges fortløpende inn som prosjekt i Artsobservasjoner som er en nyttig hjelper til å systematisere data og dra ny og nyttig kunnskap ut av.

Eie, leie eller frede?

Som et siste forsøk på å berge vipa og andre fugler i jordbrukslandskapet, kan det komme på tale å få full kontroll på de siste gjenværende nøkkelbiotopene ved leie, oppkjøp eller fredning (naturreservat), slik at biotopene kan forvaltes optimalt i framtida. Da må kommunal naturforvaltning inn som garantist for at nødvendig skjøtsel og drift blir utført og opprettholdt, og kommunen må skaffe til veie økonomi via miljøbudsjettet/miljødirektoratet dersom alternativene blir å leie eller å eie.

Rovdyrkontroll

Uten bevisst og hardt jakttrykk rettet mot firbeinte rovdyr, vil andre tiltak ha liten virkning. Siden Mink- og sjøfuglprosjektet startet opp i 2005 og skuddpremie ble gjeninnført, er det utbetalt premie for over 1000 dyr. I tillegg kommer noen hundre mink som er skutt eller tatt i feller uten at jegerne har brydd seg om å levere dyra på rådhuset. Også vipa har tjent på at minkbestanden langs sjøkanten har blitt redusert. Mange mink vandrer opp bekker og grøfter og får unger langt inne på land og benytter fugleegg og unge som matkilder.

Vern vipa har bidratt til å stimulere til økt jakt på mår og rev, og i 6-årsperioden 2010-15 er det tatt ut minst 152 mår og 115 rev. Og det er fortsatt mange igjen. Målet er ikke å utrydde disse rovdyra, men å holde bestandene så lave at det er mulig samtidig å beholde fuglearter som har hatt tilhold på Karmøy i uminnelige tider, slik som vipa. Konstant jakttrykk på mink, mår og rev er helt avgjørende om vipa og de øvrige sårbare hekkefuglene i kulturlandskapet skal berges.

De siste årenes økning av rovfugler som hønsehauk, havørn og vandrefalk har ført til at flere viper dør i klør nå enn for noen tiår siden. Dette må det godtgjøres for ved at vipene får gunstigere hekkeforhold på andre måter.

Vi må ikke glemme kattene. Ny forskning har vist at de er en større belastning på fuglelivet i jordbrukslandskapet enn man skulle tro. Vern vipa oppfordrer derfor til redusert kattehold og at folk så langt som mulig holder kattene inne i den mest kritiske fasen for vipa og de øvrige hekkefuglene, det betyr mens fuglene har unger, hovedsakelig fra midten av mai til ut juni.

Mink

Det var en ulykke for norsk natur at dette rovdyret ble importert til landet. Karmøy var i sin tid et kjerneområde for produksjonen av mink i Norge, noe som førte til utallige rømminger. Vi blir nok aldri kvitt denne svartelista arten, men å holde bestanden på et minimum er nødvendig for at mange av våre sårbare og fåtallige fugler skal overleve. Denne minken holdt til nær moloen på Ferkingstad. 23.7.14.

Norsk ornitologisk forening (NOF) mener at norsk pelsdyroppdrett bør avvikles. Norske sjøfugler og norsk natur trenger ikke den kroniske miljøbelastningen fra fortsatte rømminger av mink i årene som kommer. Pelsdyrnæringen og næringens sektormyndigheter har også et ansvar for å rette opp i de skadene forvillet mink og farmrev har forårsaket på norsk natur.

Minken er selve symbolet på skadelige fremmede arter i Norge, og er en skikkelig versting-art som aldri skulle vært innført til landet. I følge Artsdatabankens svarteliste utgjør den en svært høy risiko for norsk naturmangfold, spesielt sjøfugl og vannfugl er utsatt for minkens herjinger

NOF besvarte nylig høringen av en NOU om norsk pelsdyroppdrett. Høringen gjaldt spørsmålet om hvorvidt norsk pelsdyrhold (oppdrett av mink og rev) bør ha en bærekraftig utvikling eller en styrt avvikling. NOFs konklusjon er klar. Organisasjonen ønsker en styrt avvikling av norsk pelsdyrhold.

Bakgrunnen for dette standpunktet er først og fremst den enorme negative effekten rømte individer av mink og oppdrettsrev, og de forvillede bestander de har etablert, har påført og fortsatt påfører norsk natur. Mink er listet med svært høy risiko (maksimal risiko) for norsk artsmangfold i Artsdatabankens Svarteliste over fremmede arter fra 2012. Det er det gode grunner for. Når det gjelder oppdrettsrev så er slike individer også å betrakte som skadelige fremmede organismer når de rømmer. Trusselen er blant annet hybridisering med fjellrev som er en prioritert art etter naturmangfoldloven, og kritisk truet på norsk rødliste. På øyer der firbente rovdyr ikke forekommer naturlig utgjør forvillede oppdrettsrever ofte et alvorlig predasjonsproblem for bakkehekkende fugler.

Mink gjør hvert eneste år enorm skade på bestander av norske sjøfuglarter og en lang rekke våtmarksfugler. Særlig skadelig er minken for bestander av hekkende terner, måker og ender. Mange av disse artene har hatt og har fortsatt en dramatisk negativ bestandsutvikling, noe som tydelig fremgår av norsk rødliste for arter og ikke minst utkastet til ny rødliste for arter. Den en gang så tallrike makrellterna foreslås nå oppført som sterkt truet. Minken må ta sin del av skylden for dette.

Fortsatt oppdrett av mink i Norge vil med all sannsynlighet medføre en situasjon med fortsatte rømninger på grunn av uhell eller bevisste utslipp utført av dyrevernavtivistene (jmfør statistikk for dette i NOUen), noe som gjør at bekjempelse av mink vil være enda vanskeligere enn det trenger å være.

Et universelt rettsprinsipp er at den som forårsaker skade også har ansvaret for å bidra til å rette opp i den ved å betale for det. Norsk pelsdyrnæring har derfor uvanlig mye å svare for. Norske sektormyndigheter har dessuten et stort miljøansvar innenfor egen sektor. NOF mener derfor at pelsdyrnæringen og næringens sektormyndigheter må pålegges å ta ansvar for å rette opp i alle de skadene som rømt og forvillet mink og farmrev forårsaker og har forårsaket på norsk natur. Et nærliggende grep er å finansiere nødvendige tiltak skissert i «Handlingsplan mot amerikansk mink» utarbeidet av Direktoratet for naturforvaltning i 2011. Ett annet er å bidra til å finansiere restaureringstiltak for sjøfuglbestander som er redusert på grunn av mink.

En reell bekjempelse av mink i Norge vil kreve både finansiering og innsats, og det er nødvendig at dette utredes, kostnadsberegnes og iverksettes. Målsetningen må være en naturtilstand i Norge der norsk stedegent biologisk mangfold ikke er skadelidende på grunn av bestander av mink eller rømt oppdrettsrev. Storskala tiltak for å bli kvitt skadelige fremmede arter gjennomføres nå over hele verden for å bøte på tidligere tiders miljøsynder. Tiden er inne for å følge opp dette i Norge. Det er nå mange gode eksempler på at lokale tiltak med utryddelse av mink fra f.eks. sjøfuglreservater i Norge nytter og gir god effekt for sjøfuglers overlevelse og hekkesuksess. Tiltakene må imidlertid følges opp over tid.

Kommersiell pelsdyrdrift er dessuten også svært kontroversielt i forhold til dyrevelferd. Dette er allment kjent at det ikke er realistisk å oppnå en akseptabel dyrevelferd kombinert med kommersiell pelsdyrdrift. Pelsdyroppdrett må også nøkternt sett sies å være en lite samfunnsnyttig næring som også i stor grad subsidieres.

Rev og mår

Rødreven er desidert den største røveren, forteller forskerne Torfinn Jahren og Torstein Storaas ved Høgskolen i Hedmark, avdeling Evenstad. Forsker Torfinn Jahren ved Høgskolen i Hedmark sier at manglende jakt på mår og rev er en av flere årsaker til at bestandene av disse artene (hønsefugler) nå har blitt veldig store. Måren kommer som en god nummer to. Sammen med reven står den for 80 prosent av reirrøveriene. Andre skyldige er i hovedsak grevlingen og kråkefugler. Men kråka er ikke en så viktig reirrøver, i motsetning til hva man har trodd tidligere. Viltkameraene viser at storfuglene kan forsvare seg mot kråka, men når måren og reven finner reiret er den maktesløs.

Både mår og rev har lenge vært jaktet på. De var for noen tiår tilbake svært verdifulle ressurser i Norge på grunn av sine attraktive skinn. Rundt andre verdenskrig kunne prisen på et reveskinn ved Oslo skinnauksjon tilsvare en drøy månedslønn. Men i en tid da skinnkåpene er byttet ut med Gore-Tex og dunjakker, er det ikke mange som jakter på rev og mår lenger.

– Det er grunn til å tro at manglende jakt er en av årsakene til at bestandene av disse artene har blitt veldig store, mener forskerne. Måren er langt lettere å fange enn reven. Hvis man ønsker å gjøre noe med bestandsutviklingen av rovdynere, tror Jahren og Storaas at det vil være enklere å satse på den enn den slue reven. Kilde: <http://forskning.no/2015/05/reven-og-maren-er-en-de-storste-roverne> Lastet 18.5.15.

Publisitet

Det er fort å glemme denne delen av et verneprosjekt, men det er viktig å ha det på agendaen. Bønder som blir med på justeringer av driften for å oppnå vipe- og fuglevennlig forvaltning må få anerkjennelse og positiv oppmerksomhet for dette. En opplagt måte å få dette til på er å benytte media, lokalradio, TV og aviser. Selvsagt kan også sosiale medier tas i bruk til formålet. I den grad kommunen er involvert, bør nettsidene iblant bringe nyheter fra arbeidet. Om næringslivet er med på å sponse prosjekter, må disse også få god PR i retur for sine bidrag. Det må understrekes at infoarbeidet ikke er et engangsstunt. Man må sørge for å gi oppmerksomhet til arbeidet og resultatene stadig vekk.

Økoturisme

Tar vi ikke mye feil, vil det etter hvert, også i Norge, vokse fram turisme basert på mennesker som har mistet muligheter til gode naturopplevelser i sitt nærmiljø, fordi naturtyper har blitt forringet eller borte eller fordi arter har forsvunnet. Kommuner som kjenner sin besøkestid, vil på sikt kunne bli attraktive reisemål. Kanskje noen få steder i Rogaland, som Karmøy, vil bli eneste mulighet til å oppleve vipa svinge seg over bondens jorder i stille vårkvelder. Man skal ikke se bort fra at kommuner som legger sjela i å ta vare på sitt biologiske mangfold, vil få igjen for dette i årene framover, også økonomisk. Den norske definisjonen på økoturisme er: «Økoturisme er berikende natur- og kulturopplevelser, tilrettelagt av ansvarlige reiselivsbedrifter med omsorg for sine gjester, miljøet og det lokalsamfunnet de er en del av» (<http://no.wikipedia.org/wiki/%C3%98koturisme>).

Fra ord til handling

Med den nye rødlista og all oppmerksomheten denne har fått og det gedigne arbeidet som er lagt ned i å utarbeide oversikten over de i alt 4438 trua artene i norsk fauna, er det å håpe at ord og god vilje vil lede til handling. Vil det raskt bli utarbeidet nye og flere planer for å stoppe og snu den alvorlige bestandssituasjonen for disse artene? Vil kommunene bli satt til å følge opp disse planene? Vil det følge penger med til konkrete tiltak?

Vi kan ha masse forskning på et felt uten at kunnskapen blir satt ut i live. Vil vi se positive endringer før neste rødliste? Vern vipa ser ingen grunn til bare å vente og se. Vi er for lengst i gang og håper å kunne bidra på vårt felt til å skape en positiv endring for de sårbare artene som vi alle har et forvaltningsansvar for.

Resultatene av kartlegging av vipebestanden i 2015 i Hordaland finner du her: <https://birdlifenorway.egnyte.com/dl/IX9Xx3XBuB>. I alt ble det påvist 113 rugende vipper i fylket. De siste årene har Karmøy kommune hatt rundt 200. Måtte vi i det minste klare å beholde dette bestandsnivået.

En av Norges sjeldneste hekkefugler, svartstrupen, hekker årlig på Karmøy. Vi har viktige naturverdier å ivareta, men det skjer ikke av seg selv, og det er ikke gratis. Svartstrupen er rødlistet (EN). Bildet er av hannen i et par på Åkrasanden 30.11.15.

Håp? Har vi stelt oss sånn at fuglene ikke lenger kan leve sammen med oss? Når en tidligere så tallrik fugl som stæren havner på rødlista, gir det grunn til bekymring. Kvilhaug 3.4.14.

Vipa er kommet! Langåker 28.2.14